

2004 M. LIETUVIŲ VALSTYBINĖS KALBOS MOKYKLINIO BRANDOS EGZAMINO REZULTATŲ KOKYBINĖ ANALIZĖ

V. Kaladytė, E. Kutanovienė, H. Prosnikova, V. Stumbrienė, dr. L. Vilkienė

IVADAS

Brandos egzamino rezultatų analizė – statistinė ir kokybinė – natūrali nuoseklaus, planingo ugdymo proceso baigiamoji dalis. Ji turi atsakyti į klausimus: kokie yra ugdymo rezultatai? kodėl jie tokie? kas keistina, tobulintina ugdymo procese, vertinime (vertinimo užduotyje, vertinimo kriterijuose) ir pan.

Lietuvių valstybinės kalbos mokyklinio brandos egzamino rezultatų kokybinėje analizėje:

- pateikiama informacija apie lietuvių valstybinės kalbos mokyklinio brandos egzamino tikslus, uždavinius, tikrinamas ugdymo turinio sritis ir esminius kiekvienos tikrinamos srities gebėjimus, jų kokybę;
- pateikiama trūkstamų ir susiformavusių gebėjimų pavyzdžių;
- palyginti 2004 m. valstybinio ir mokyklinio lietuvių valstybinės kalbos brandos egzaminų rezultatai pagal atskiras turinio sritis;
- pateikiama patarimų mokytojams, moksleiviams, egzamino užduočių rengėjams.

Ši analizė skiriama visuomenei: lietuvių kalbos mokytojams, XI-XII klasių moksleiviams, egzamino vertintojams ir užduočių sudarytojams. Kaip naudotis šiuo darbu, vienintelio recepto nėra ir, matyt, negali būti. Lietuvių valstybinės kalbos mokytojai, perskaite šį leidinį, turbūt aptars rūpimus jiems klausimus metodikos būreliuose, išdiskutuos problemiškausius atvejus su vertintojais, supažindins su šiuo darbu moksleivius ir jų tėvus, parengs diagnostinius testus XI-XII klasių moksleiviams ir pagal jų rezultatus pakoreguos dalyko ugdymo planus, t.y. skirs daugiau dėmesio tiems gebėjimams, kurių labiausiai stinga, ugdyti, teiks kokybiškesnę grįžtamąją informaciją. Mokiniam šį analizę turėtų padėti kryptingiau ruoštis brandos egzaminui: pasirinkti bendrąjį (į kurį orientuotas mokyklinis brandos egzaminas) ar išplėstinį (į pastarąjį orientuotas valstybinis brandos egzaminas) kursą, atlikti diagnostines užduotis ir gavus kvalifikuotą įvertinimą rinktis, jei reikia, papildomus lietuvių kalbos, kaip mokomojo dalyko, modulius. Be to, susipažinus su egzamino užduotimi tikrinamų gebėjimų analize, turėtų sumažėti psichologinė įtampa rengiantis egzaminui, padidėti motyvuotas pasitikėjimas savo žiniomis ir gebėjimais, vykti efektyvesnis, tinkamu įsivertinimu grįstas tolesnis mokymasis.

TYRIMO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Lietuvių valstybinės kalbos 2004 m. mokyklinio brandos egzamino rezultatų analizės tikslas – nustatyti kandidatų komunikavimo lietuvių kalba gebėjimų kokybę.

Atliekant kokybinę egzamino rezultatų analizę buvo keliami konkretūs uždaviniai:

- aptarti visų trijų kalbinės kompetencijos ugdymo sričių – skaitomo teksto supratimo (skaitymo), teksto kūrimo raštu (rašymo) bei lingvistinės kompetencijos (kalbos vartojimo) – esminius gebėjimus, tikrinamus egzamino užduotimi;
- pateikti detalią rezultatų analizę, akcentuojant problemiškausius atvejus, nurodant trūkstamus gebėjimus, klaidingų atsakymų radimosi priežastis;
- pateikti susiformavusių komunikacinius gebėjimus liudijančius pavyzdžius ir juos pakomentuoti;
- palyginti 2004 m. valstybinio ir mokyklinio brandos egzaminų rezultatus kokybės požiūriu;
- atkreipti būsimųjų kandidatų, jų lietuvių valstybinės kalbos mokytojų dėmesį į problemiškausias ugdymo turinio sritis, kurios ryškėja iš 2004 m. mokyklinio brandos egzamino rezultatų analizės;
- pateikti rekomendacijų 2005 m. lietuvių valstybinės kalbos mokyklinio brandos egzamino užduočių rengėjams, kokiais požiūriais užduotis turėtų būti tobulintina ar keistina.

ŠALTINIAI

Atliekant kokybinę 2004 m. lietuvių valstybinės kalbos mokyklinio brandos egzamino rezultatų analizę remtasi šiais šaltiniais:

- Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai XI-XII klasėms. – Vilnius, 2002.
- 2003 metų brandos egzaminų programos. Lietuvių gimtoji kalba. Lietuvių valstybinė kalba. – Vilnius, 2003.
- 2004 ir 2005 metų brandos egzaminų programos. Lietuvių gimtoji kalba. Lietuvių valstybinė kalba. – Vilnius, 2003.
- Statistinė mokyklinių brandos egzaminų užduočių analizė. Lietuvių kalba. – Nacionalinis egzaminų centras, 2004.
- Statistinė valstybinių brandos egzaminų užduočių analizė. Lietuvių valstybinė kalba. – Nacionalinis egzaminų centras, 2004.
- 2003 metų valstybinio brandos egzamino užduoties dalykinė analizė. Lietuvių valstybinė kalba. – Nacionalinis egzaminų centras, 2003.
- Lietuvių valstybinė kalba. Mokyklinio brandos egzamino užduotis. – Nacionalinis egzaminų centras, 2004.
- Lietuvių valstybinė kalba. Mokyklinio brandos egzamino vertinimo instrukcija. – Nacionalinis egzaminų centras, 2004.
- 500 sisteminės atrankos būdu išrinktų 2004 metų lietuvių valstybinės kalbos mokyklinio brandos egzamino kandidatų darbų.

EGZAMINO TURINYS

Lietuvių valstybinės kalbos mokyklinio brandos egzamino tikslas – patikrinti ir įvertinti kandidatų lietuvių valstybinės kalbos, kaip mokomojo dalyko, esminius gebėjimus. Egzamino objektas – kandidatų komunikavimo kompetencija lietuvių kalba. Egzaminu tikrinami Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose¹ nurodyti, Egzamino programoje² sukonkretinti esminiai gebėjimai iš trijų kalbinės komunikacijos ugdymo sričių: skaitymo, rašymo, kalbos vartojimo (1 lentelė).

1 lentelė

Eil. Nr.	Ugdymo sritys	Egzaminu tikrinama
1.	Klausymas / Klausomo teksto supratimas	Ne
2.	Skaitymas / Skaitomo teksto supratimas	Taip
3.	Kalbėjimas	Ne
4.	Rašymas / Teksto kūrimas raštu	Taip
5.	Kalbos vartojimas / Lingvistinė kompetencija	Taip

Egzamino turinio sandara atitinka valstybinės kalbos ugdymo(si) tikslą – laisvai vartoti lietuvių kalbą visose gyvenimo srityse ir situacijose, taip pat susiformuoti reikiamus įgūdžius tolesnėms studijoms ir darbui (klausymas ir kalbėjimas integruotai tikrinami ne egzaminu, o įskaita). Taigi egzaminu tikrinamos sėkmingam komunikavimui svarbios ugdymo sritys.

Palyginti su 2003 metais, 2004 metų brandos egzamine (ir valstybiniame, ir mokykliniame) pakito tikrinamų ugdymo sričių proporcijos (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Eil. Nr.	Ugdymo sritys	Bendras procentas	
		2003 m.	2004 m.
1.	Skaitymas	33	25
2.	Rašymas	33	50
3.	Kalbos vartojimas	33	25

¹ Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. – Vilnius, 2002.

² 2004 ir 2005 metų brandos egzaminų programos. Lietuvių gimtoji kalba. Lietuvių valstybinė kalba. – Vilnius, 2003.

Iš lentelės matyti, kad 2004 m. lietuvių valstybinės kalbos brandos egzaminų užduotimis tikrinamos ugdymo turinio sritys išliko tos pačios kaip ir 2003 m., tačiau 2004 m. brandos egzamine padidėjo rašymo testo dalies svarba procentais. Jai skiriama pusė visų užduoties taškų. Iki 25 proc. sumažėjo skaitymo ir kalbos vartojimo sričių dalys. Tokius egzamino turinio proporcijų pokyčius sąlygojo siekis užtikrinti tikrinamų reprodukcinių ir kalbos produkavimo gebėjimų proporcingumą.

Taigi galima teigti, kad 2004 m. valstybinio ir mokyklinio brandos egzamino užduotimis tikrinamos tos pačios ugdymo turinio sritys, tačiau pasikeitė jų santykis. 2004 m. egzaminų užduotyse didesnis dėmesys skiriamas teksto kūrimui raštu. Kalbos produkavimo gebėjimams (rašymui) bei kalbos reprodukavimui (skaitymui ir kalbos vartojimui) skiriamas vienodas taškų skaičius.

Toliau bus apžvelgiama, kokie kiekvienos ugdymo srities gebėjimai buvo tikrinami mokyklinio brandos egzamino užduotimis (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Egzaminu tikrinamos ugdymo turinio sritys	Egzaminu tikrinami gebėjimai
Skaitymas / Skaitomo teksto supratimas	<p>Suprasti įvairaus pobūdžio, žanro, stiliaus tekstus: temą, turinį, pagrindinę mintį, svarbias detales, kurią potekstę, struktūrą ir pan.</p> <p>Rasti reikiamą informaciją, ją tinkamai apdoroti: atrinkti, sugrupuoti, sieti, lyginti, vertinti ir pan.</p> <p>Taikyti skaitomo teksto supratimo ir kompensavimo strategijas: naudotis tinkamais pagal užduotį skaitymo būdais; užsirašyti skaitant pagal užduotį; sieti skaitomą tekstą su socialiniu kultūriniu kontekstu ir savo patirtimi.</p>
Rašymas / Teksto kūrimas raštu	<p>Kurti nurodyto tipo reikiamos apimties ir struktūros rašytinį tekstą, atsižvelgiant į adresatą ir užduoties reikalavimus.</p> <p>Taikyti rašymo ir kompensavimo strategijas.</p> <p>Tinkamai pasirinkti kalbos priemones pagal kalbos vartojimo sritį: rašant laikytis stiliaus ir žanro reikalavimų ir pan.</p> <p>Taikyti leksikos, rašybos, skyrybos, monologinės ir dialoginės kalbos perteikimo rašytine kalba žinias.</p>
Kalbos vartojimas	<p>Praktiškai taikyti leksikos, žodžių darybos žinias.</p> <p>Praktiškai taikyti gramatikos – vardažodžių, asmenuojamųjų ir neasmenuojamųjų veiksmažodžio formų darybos, kaitybos, rašybos žinias.</p> <p>Praktiškai taikyti žodžių junglumo (derinimo ir valdymo) ir rašybos bei skyrybos žinias.</p>

Visi išvardytieji gebėjimai, kaip ir ugdymo turinio sritys, tikrinami ir valstybinio, ir mokyklinio egzamino užduotimis. Jie dera su egzamino programa, bendrosiomis programomis ir išsilavinimo standartais.

Toliau kokybinėje egzamino rezultatų analizėje aptariama, kokio tipo užduotimis tikrinami išvardytieji gebėjimai.

GEBĖJIMŲ TIKRINIMO UŽDUOČIŲ TIPAI

Lietuvių valstybinės kalbos mokykliniu brandos egzaminu tikrinamiems gebėjimams buvo pasirinktos trijų tipų užduotys:

- uždarnosios – rinkimosi iš kelių variantų;
- pusiau atvirosios – išmoktų veiksmų pakartojimo (šio tipo užduotys taikytos tikrinant kalbos vartojimo srities gebėjimus): įrašymo, formų darybos, rašybos, skyrybos;
- atvirosios – atsakymą į klausimą, užduotį kandidatas formuluoja pats, kuria rašytinį tekstą.

Paprastai uždarojo tipo užduotimis tikrinami žemesnio lygio gebėjimai, t.y. atliekami žinomi, išmokti veiksmai naujame kontekste. Tačiau uždarojo tipo užduotimis galima patikrinti ir aukštesnius recepcinius gebėjimus, pvz., skaitymo. Pusiau atvirojo ir atvirojo tipo užduotimis tikrinami aukštesnio lygio gebėjimai: atrinkti, susisteminti, palyginti, analizuoti, vertinti faktus, reiškinius ir pan., reikšti savo požiūrį, nuomonę ir kt.

Kaip pasiskirstė 2003 ir 2004 metų lietuvių valstybinės kalbos mokyklinio brandos egzamino užduotimis tikrinami gebėjimai pagal užduočių tipus, nurodoma ketvirtoje ir penktoje lentelėse.

4 lentelė

2003 m. mokyklinio lietuvių valstybinės kalbos brandos egzamino užduočių pasiskirstymas pagal tipus

Ugdymo turinio sritys Užduočių tipai	Skaitymas (taškai)	Rašymas (taškai)	Kalbos vartojimas (taškai)	Užduoties tipo dalis procentais
Uždarnosios	25 taškai	–	7 taškai	43 procentai
Pusiau atvirosios	–	–	18 taškų	24 procentai
Atvirosios	–	25 taškai	–	33 procentai
				100 procentų

5 lentelė

2004 m. mokyklinio lietuvių valstybinės kalbos brandos egzamino užduočių pasiskirstymas pagal tipus

Ugdymo turinio sritys Užduočių tipai	Skaitymas (taškai)	Rašymas (taškai)	Kalbos vartojimas (taškai)	Užduoties tipo dalis procentais
Uždarnosios	12 taškų	–	5 taškai	17 procentų
Pusiau atvirosios	–	–	20 taškų	20 procentų
Atvirosios	13 taškų	50 taškų	–	63 procentai
				100 procentų

Iš pateiktų lentelių matyti, kad 2004 m. mokyklinio brandos egzamino užduotyje pateikiama daugiau atvirosio tipo užduočių nei 2003 m., jos sudaro 63 proc. visos egzamino užduoties. Tai padaryta siekiant objektyviau, kokybiškiau patikrinti kandidatų gebėjimus suprasti skaitomą tekstą bei kurti rašytinį tekstą.

6 lentelėje pateikiama 2004 m. lietuvių valstybinės kalbos valstybinio ir mokyklinio brandos egzaminų charakteristika: atskirų testo užduočių tipai, apimtis, tekstų stilius, skiriami taškai.

6 lentelė

Egzaminas Sritis, užduotys	Valstybinis				Mokyklinis			
	Tipas	Žodžių skaičius	Teksto stilius	Skiriama taškų	Tipas	Žodžių skaičius	Teksto stilius	Skiriama taškų
Skaitomo teksto supratimas								
Užduočių skaičius	2				2			
Pirma užduotis	Atvirasis	842	Mokslų populiarinimo	13	Atvirasis	670	Publicistinis	13
Antra užduotis	Uždarusis	647	Meninis	12	Uždarusis	560	Meninis	12
		1489		25		1230		25

Egzaminas Sritis, užduotys	Valstybinis				Mokyklinis			
Kalbos vartojimo testas								
Užduočių skaičius	6				6			
	Tipas	Žodžių skaičius	Teksto stilius	Skiriami taškai (pirminiai)	Tipas	Žodžių skaičius	Teksto stilius	Skiriami taškai (pirminiai)
Pirma užduotis	Pusiau atvirasis	187	Meninis	15	Pusiau atvirasis	210	Publicistinis	15
Antra užduotis	Pusiau atvirasis	88	Meninis	15	Pusiau atvirasis	75	Buitinis	15
Trečia užduotis	Pusiau atvirasis	168	Meninis	15	Uždarasis	170	Meninis	15
Ketvirta užduotis	Pusiau atvirasis	58	Atskiri sakiniai	12	Pusiau atvirasis	80	Atskiri sakiniai	12
Penkta užduotis	Pusiau atvirasis	123	Meninis	10	Pusiau atvirasis	94	Publicistinis	10
Šešta užduotis	Pusiau atvirasis	92	Meninis	8	Pusiau atvirasis	62	Meninis	8
		706		75		691		75

Egzaminas Sritis, užduotys	Valstybinis					Mokyklinis				
Teksto kūrimas raštu										
Užduočių skaičius	1					1				
	Užduoties tipas	Žodžių skaičius	Teksto tipas	Teksto žanras	Skiria- ma taškų	Užduoties tipas	Žodžių skaičius	Teksto tipas	Teksto žanras	Skiria- ma taškų
	Atvirasis	250- 300	Sam- prota- vimas	Rašinys literatū- ros tema	50	Atvirasis	200-250	Sam- prota- vimas	Oficia- lus laiškas	50

Toliau kokybinėje analizėje pateikiama detali tikrinamų egzamino užduotimi ugdymo turinio sričių – skaitymo, rašybos bei kalbos vartojimo – gebėjimų analizė: aptariama, kokius gebėjimus kandidatai parodė, kokių gebėjimų dar trūksta, analizuojamos tipiškiausios klaidos, pateikiama sektinų pavyzdžių.

SKAITOMO TEKSTO SUPRATIMO GEBĖJIMŲ KOKYBINĖ ANALIZĖ

2004 m. lietuvių valstybinės kalbos mokyklinio brandos egzamino skaitymo testu tikrintas kandidatų gebėjimas suprasti įvairaus pobūdžio tekstus, rasti reikiamą informaciją, ją tinkamai apdoroti, taikyti skaitomo teksto supratimo ir kompensavimo strategijas. Lyginant šį testą su 2004 m. lietuvių valstybinės kalbos valstybinio brandos egzamino skaitymo testu galima teigti, kad tikrinti tokie patys gebėjimai, tačiau juos kandidatai turėjo atskleisti skaitydami kiek kitokio pobūdžio ir kiek trumpesnės apimties tekstus:

	<i>Tekstų pobūdis</i>	<i>Tekstų apimtis</i>
<i>Mokyklinio egzamino užduotys</i>	1 užduotis – publicistikos tekstas 2 užduotis – grožinis tekstas	1230 žodžių
<i>Valstybinio egzamino užduotys</i>	1 užduotis – mokslo populiarinimo tekstas 2 užduotis – grožinis tekstas	1489 žodžiai

Kaip matome iš lentelės, pirmosios užduoties tekstai savo esme buvo kiek sudėtingesni valstybiniame brandos egzamine. Nors abiejų egzaminų antrųjų užduočių tekstai buvo grožinės literatūros, jie taip pat buvo skirtingi: valstybinio egzamino užduotyje pateiktas Romualdo Granausko apsakymas *Prie vartų ant akmens* savo kalba, minčių raiškos būdu (čia buvo pasakojimo, aprašymo ir svarstymo) kiek sudėtingesnis nei mokyklinio egzamino užduotyje buvusi Icchoko Mero romano *Lygiosios trunka akimirka* ištrauka (čia dominavo pasakojimas).

Skyrėsi ir 2004 bei 2003 m. mokyklinių brandos egzaminų skaitymo užduotys.

2003 m. mokyklinio skaitomo teksto supratimo testą sudarė trys užduotys:

1. Uždarąjo tipo: rinkimosi iš trijų atsakymo variantų (*teisingas, neteisingas, apie tai nerašoma*) – tikrinta, kaip kandidatai supranta teksto esmę ir detales, potekstę, autoriaus požiūrį (8 taškai);
2. Uždarąjo tipo: rinkimosi iš keturių atsakymo variantų (susieti teiginius su vienu iš keturių tekstų) – tikrinta, kaip kandidatai supranta teksto detales, randa tinkamą informaciją ir ją apdoroja (9 taškai);
3. Uždarąjo tipo: iš teksto išimtų sakinių surašymo į vietas – tikrinta, kaip kandidatai supranta teksto dalių tarpusavio ryšius, kitus struktūros dalykus ir pan. (8 taškai).

Uždarąjo tipo užduotys, kuriomis tikrinti kandidatų gebėjimai suprasti teksto esmę ir detales (2003 m. 1 ir 2 užduotys) pasirodė kandidatams esančios per lengvos. Todėl buvo nuspręsta atsisakyti tokio pobūdžio tikrinimo ir pateikti atvirojo tipo užduotį, tikrinančią tuos pačius gebėjimus. Taigi 2004 m. skaitomo teksto supratimo testą sudarė dvi užduotys:

1. Atvirojo tipo: atsakymai į klausimus: tikrinta, kaip kandidatai supranta teksto esmę ir detales, potekstę, autoriaus požiūrį, randa tinkamą informaciją ir ją apdoroja (13 taškų);
2. Uždarąjo tipo: iš teksto išimtų sakinių surašymas į vietas; tikrinta, kaip kandidatai supranta teksto dalių tarpusavio ryšius, kitus struktūros dalykus ir pan. (12 taškų).

Kaip jau buvo minėta 2004 m. bendra visų skaitymo testo tekstų apimtis buvo 1230 žodžių. *Egzamino programoje* (2003, 25) pasakyta, kad kandidatams gali būti pateikta skaityti net 1500–1700 žodžių. Kitaip tariant, skaitytų tekstų apimtis buvo mažesnė nei programoje nurodyta minimali. Turbūt testų rengėjai, mažindami skaitomų tekstų apimtį, siekė kandidatams palikti daugiau laiko atvirojo atsakymo užduočiai atlikti.

I UŽDUOTIS

Užduoties charakteristika

Užduotyje buvo pateiktas publicistinio pobūdžio tekstas iš Gyčio Vaitkūno knygos *Stasys Krasauskas* (Vilnius: *Vaga*, 1983). Tekste rašoma apie lietuvių grafiką Stasį Krasauską.

Tiems paties gebėjimams tikrinti 2003 m. teste buvo pateikti įvairesni savo pobūdžiu tekstai: ir publicistiniai (pirmos užduoties ir du antros užduoties tekstai), ir mokslo populiarinimo (du antros užduoties tekstai). Vadinas, būtų galima manyti, kad šiuo požiūriu 2004 m. egzaminas buvo kiek lengvesnis.

Užduoties tipas

Kaip jau buvo minėta, teksto supratimui įvertinti buvo parengta atvirojo tipo užduotis: laisvasis atsakymas į klausimus. Buvo pateikti 8 skirtingo pobūdžio klausimai: vieni jų tikrino teksto esmės (1, 2, 5), kiti detalių ir priežastinių ryšių (3, 4, 6, 7, 8) supratimą. Kai kurie iš klausimų reikalavo rasti tiesiogiai pasakytą informaciją (3, 5, 6, 7, 8), kiti – padaryti išvadas ir apibendrinimus (1, 2), ketvirtu klausimu prašyta paaiškinti frazeologizmą kontekste. Tik pastarojo tipo klausimų nebuvo analogiškoje valstybinio egzamino užduotyje. Tačiau turbūt būtų galima manyti, kad konkretaus frazeologizmo reikšmės kontekste aiškinimas yra lengviau atsakomas klausimas nei, pvz., informacijos vertinimas – tokio pobūdžio klausimų valstybinio egzamino užduotyje buvo net 3.

Vertinimas

Kiekvienas atsakymas buvo įvertintas 1 arba 2 taškais. Vienas taškas buvo skiriamas už tuos atsakymus, kuriuose reikėjo parašyti vieną dalyką (1, 4, 6 klausimai). Dviem taškais vertinti tie atsakymai, kuriuose reikėjo parašyti du dalykus:

- pagrindinę teksto mintį ir ją pagrįsti (2 klausimas);
- du argumentus (3, 5, 7, 8 klausimai).

Būta ir papildomų vertinimo instrukcijų:

1. Į atsakymą žiūrėta kaip į minties vienetą. Kitaip tariant, jei dalis kandidato parašyto teksto buvo tinkamas atsakymas į klausimą, bet likusioje dalyje pasitaikė iškraipytų istorijos, kultūros faktų arba logikos klaidų ir pan., visas atsakymas buvo laikomas:

a) neteisingu, jei jo vertė 1, ir kandidatas tesurinko 0 taškų; pvz.: Dailininkas bendravo su įvairių profesijų žmonėmis. Labiausiai mėgo sportininkų draugiją;

b) tik iš dalies teisingu, jei jo vertė 2, ir kandidatas tesurinko 1 tašką, pvz.: S. Krasauskas – įvairiapusis talentas ir harmoninga asmenybė. Garsus dailininkas, dainininkas, rašytojas.

2. Jei į klausimą, kuriame pasakyta *savais žodžiais paaiškinkite...*, atsakyta tik citata, toks atsakymas vertintas 0 taškų.

3. Jei į klausimą, kuriame pasakyta *savais žodžiais paaiškinkite...*, atsakyta pagal reikalavimus, bet mintis pagrįsta citata, skirti visi numatyti taškai, pvz.: Dailininkas bendravo su įvairių profesijų žmonėmis: „Jį buvo galima išvysti įvairiose Vilniaus kavinėse ir restoranuose su rašytojais, dailininkais, architektais ir pan. Jie kalbėdavosi apie viską...“

Galimi taškai

Teisingai atlikę pirmąją užduotį kandidatai galėjo surinkti 13 taškų (iš 25). Tai sudarė 52 proc. visų skaitomo teksto supratimo testo taškų. Tokiems patiems gebėjimams tikrinti 2003 m. buvo skirta 17 taškų (pirmos užduoties 8 ir antros užduoties – 9), o tai sudarė 68 proc. skaitomo teksto testo taškų. Vadinasi, 2004 m. mokykliniu egzaminu tikrinti kandidatų gebėjimai suprasti teksto esmę, detales ir pan. vertinimo skalėje turėjo santykinai mažesnę svorį. Tačiau analogiškos 2004 m. valstybinio ir mokyklinio egzaminų užduotys aptariamam požiūriu buvo lygiavertės.

Užduoties rezultatai

Statistinė kandidatų rezultatų analizė rodo, kad aptariama užduotis moksleiviams buvo gana sunki, jos sunkumo rodiklis – 34, 82. Skiriamoji geba – 32,73, kitaip tariant, užduotis diferencijavo kandidatus nelabai gerai, t. y. ir stipriesiems, ir silpniesiems ją atlikti buvo nelengva.

Lyginant šios užduoties rezultatus su analogiškos valstybinio egzamino užduoties rezultatais, galima pastebėti, kad pastarojo egzamino kandidatams tokio pobūdžio užduotis buvo normaliai sunki – sunkumo rodiklis 54,21. Kyla klausimas – kodėl? Ieškant atsakymo, toliau apžvelgiami kiekvieno klausimo rezultatai.

1 klausimas: neatsakė 82,09 proc. kandidatų; sunkumo rodiklis 17,91, tai reiškia, kad klausimas kandidatams buvo labai sunkus. Iš kandidatų, už atsakymą surinkusių nulį taškų, 17,91 proc. neparašė nieko. Statistinė analizė rodo ir tai, kad atsakymas į šį klausimą prastai atskyrė silpnuosius nuo stipriųjų moksleivių (skiriamoji geba 15,44), vadinasi, tiek vieni, tiek kiti netinkamai atsakė į klausimą, netaikė reikiamų strategijų ir neturi pakankamų gebėjimų aiškinti pavadinimo prasmę, suvokti metaforą. Statistinė analizė rodo, kad šis klausimas yra vienas sunkiausių (po klausimo apie pagrindinę teksto mintį).

Aptariamus dalykus lyginant su analogiškais valstybinio egzamino rezultatais, galima pasakyti, kad kandidatai, pasirinkę pastarąjį, turi geresnių gebėjimų aiškinti metaforinius pavadinimus, sieti juos su tekstu: į klausimą apie pavadinimo prasmę čia neatsakė tik 38, 5 proc. kandidatų. Tačiau tiek vien, tiek kitu atveju pakankamai daug kandidatų nepakankamai geba abstrahuoti, išžvelgti apibendrintą teksto mintį pavadinime.

Toliau pateikti keli tipiški netinkamų atsakymų pavyzdžiai.

Mokinių atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<i>Nes jis nupiešė gražią gyvenimo liniją.</i>	Atsakymas nesusijęs nei su tekstu, nei su pavadinimo metafora.
<i>Nes tik Krasauskui būdinga balta linija juodame fone.</i>	Atsakymas per siauras. Neaišku, kodėl nurodoma priežastis, o ne menama pavadinimo mįslė.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dažnas klydęs kandidatas pavadinimui paaiškinti renkasi sudėtinio priežasties sakinio prijungiamąjį dėmenį, kitaip tariant, ieško atsakymo ne į klausimą *ką reiškia teksto pavadinimas*, o į klausimą *kodėl autorius taip pavadino savo tekstą*. Reikėtų atkreipti kandidatų dėmesį, kad atsakinėti reikia į tokį klausimą, koks pateiktas teste.

Kita vertus, kandidatai, komentuodami pavadinimą, yra linkę pakartoti atsakymą į klausimą, kokia yra pagrindinė teksto mintis. Žinoma, pavadinimas įprasmina pagrindinę teksto mintį, tačiau teksto atžvilgiu jis turi ir savo prasmę.

Taigi menki gebėjimai aiškinti teksto pavadinimą tipiški ir valstybinio, ir mokyklinio brandos egzamino kandidatams. Vadinasi, mokytojai turėtų skirti gerokai daugiau dėmesio šioms gebėjimams formuoti, įtvirtinti.

2 klausimas: neatsakė 74,25 proc. kandidatų; sunkumo rodiklis – 15,19, kitaip tariant, atsakyti į klausimą buvo sunku. Skiriamoji klausimo geba – 18,79. Statistinė analizė rodo, kad šis klausimas kandidatams, tiek stipresniems, tiek silpnesniems, buvo pats sunkiausias.

Atsakymas vertintas dviem taškais. Iš atsakiusių abu taškus surinko labai nedaug kandidatų – tik 4,63 proc. Vienu tašku buvo įvertinta 21,13 proc. kandidatų atsakymų. Atsakant į šį klausimą nepakako rasti konkrečios teksto vietos, reikėjo apibendrinti visą tekstą, atskleisti, kaip suprasta teksto visuma. Daug kandidatų neįveikė šio barjero. 19,52 proc. nebandė atsakinėti į šį klausimą.

Mokinių atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<i>Tekste rašoma apie dailininką, jo kūrybą.</i>	Tai atsakymas apie teksto temą, o ne pagrindinę mintį.
<i>Čia žmogaus biografija.</i>	Šis tekstas nėra S. Krasausko biografija, be to, prašoma nurodyti ne teksto žanrą, o pagrindinę mintį – kas teigiama tekstu.
<i>Šiame tekste norima parodyti, koks puikus žmogus buvo S. Krasauskas.</i>	Atsakymas netikslus: tikėtasi, kad kandidatas išvelgs du aspektus: S. Krasauskas – neeilinis žmogus (tai atsakyme pasakyta) ir talentingas kūrėjas (kandidatas šio dalyko nepasakė).

Klausimas apie teksto pagrindinę mintį savaime nėra ypatingas ar sunkus, bet kuris abiturientas turėtų gebėti pasakyti tokią informaciją apie bet kurį tekstą. Išanalizavus atsakymus, lieka išpūdis, kad dalis kandidatų neturi pakankamų gebėjimų abstrahuoti, suvokti teksto visumą, daryti išvadas. Atsakymų analizė rodo, kad moksleiviai netaiko ir tokios skaitymo strategijos, kuri padeda pačiame tekste rasti pagrindinės minties akcentus – paprastai pirmuosiuose ir paskutiniuosiuose sakiniuose. Šiame tekste tokia informacija labai aiškiai buvo pasakyta pirmojoje pastraipoje. Kita vertus, paaiškėjo, kad kai kurie kandidatai neskiria, kas yra teksto tema – tai, apie ką rašoma, o kas – pagrindinė mintis, t. y., kas tekstu teigiama, konstatuojama.

Klausimas apie pagrindinę mintį buvo sunkus ir tiems kandidatams, kurie laikė valstybinį egzaminą. Net 72,50 proc. pastarųjų į analogišką klausimą neatsakė. Vadinasi, galima daryti išvadą, kad nemaža dalis nelietuviškų mokyklų abiturientų negeba apibendrinti skaityto teksto. Tai tendencija, kuri turėtų skatinti pedagogus pamąstyti, ar mokymo procese pakankamai akcentuojami bendrojo teksto suvokimo dalykai: tema, pagrindinė mintis, problema, pavadinimo prasmė.

3 klausimas: neatsakė 48,09 proc. kandidatų; sunkumo rodiklis 35,21. Atsakymas vertintas 2 taškais, nes buvo reikalaujama pateikti du argumentus. Iš viso kandidatai tekste galėjo rasti net penkis argumentus, žodžiu, pateikti du iš jų, atrodytų neturėjo kelti didelių sunkumų. Tačiau tik 18,51 proc. kandidatų tinkamai atsakė į klausimą ir surinko du taškus, o net 33,40 proc. buvo įvertinti tik vienu tašku, nes negebėjo rasti antro argumento arba galbūt neatidžiai perskaitė užduotį.

Skiriamoji klausimo geba – 36,58, vadinasi, šis klausimas jau kiek geriau atskyrė silpnesnius kandidatus nuo stipriųjų. Toliau pateikti keli tipiški atsakymų pavyzdžiai.

Mokinių atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<i>Jam patiko sportuoti.</i>	Atsakymas įvertintas nulių taškų, nes pateiktas ne argumentas, o tezė, kurią ir reikėjo pagrįsti argumentais (žr. klausimą).
<i>Savo meno darbuose jis vaizduodavo gražiai judančius žmones.</i>	Pateiktas tik vienas argumentas, todėl atsakymas įvertintas tik vienu tašku.
<i>1. Jis galvojo, kad sporto pagrindas yra grožis ir harmonija. 2. Darbuose dėmesys skiriamas žmogaus kūnui.</i>	Pateiki du argumentai, todėl atsakymas įvertintas dviem taškais.

Atlikus analizę, paaiškėjo, kad didelė dalis kandidatų turbūt yra neatidūs ir pateikę vieną argumentą mano, kad klausimas jau atsakytas. Net 16,50 proc. kandidatų visai nebandė atsakinėti į šį klausimą. Tai kelia nuostabą – juk galimybių pasirinkti buvo net penkios, o iš jų pakako pateikti du argumentus. Kyla mintis, kad neatsakiusieji iš esmės neturi pakankamai gebėjimų suprasti tekstą lietuvių kalba, o gal net nepakankamai geba vartoti valstybinę kalbą.

4 klausimas – neatsakė 66,80 proc. kandidatų; klausimo sunkumo rodiklis – 33,20, kitaip tariant, atsakyti buvo sunku. Skiriamoji geba – 32,89. Vadinasi, atsakymai nepakankamai diferencijavo kandidatus.

Šis klausimas kiek išsiskyrė iš kitų, nes juo buvo reikalaujama paaiškinti frazeologizmo *visa galva praaugęs bendraamžius* reikšmę kontekste. Atrodytų, kad toks klausimas galėtų būti lengvokas abiturientui. Tačiau taip neatsitiko. Net 17,10 proc. kandidatų iš viso nebandė komentuoti minėto pasakymo, o teisingai jį interpretavo tik maždaug trečdalis.

Mokinių atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<i>Jis buvo kupinas ryžtingumo toliau nebijoti sunkumų.</i>	Atsakymas įvertintas nulių taškų, nes nepaminėtas Krasausko išskirtinumas.
<i>Jis buvo labai didelis vyras.</i>	Į klausimą neatsakyta.

Taigi pasirodė, kad konkrečių raiškos dalykų aiškinimas kontekste yra sunkiai įveikiama kliūtis.

5 klausimas – neatsakė 45,27 proc. kandidatų; klausimo sunkumo rodiklis – 41,25. Taigi šis klausimas artėja prie normalaus sunkumo ribos. Geresnė ir jo skiriamoji geba – 46,64, kitaip tariant, atsakymai pakankamai gerai diferencijavo stipriuosius ir silpnuosius kandidatus. Tačiau net 21,73 proc. kandidatų visai nebandė atsakinėti.

Atsakymas vertintas 2 taškais: reikėjo pateikti du argumentus iš galimų trijų. Visus argumentus buvo galima rasti septintoje pastraipoje. Tačiau, nors argumentai buvo aiškiai suformuluoti konkrečioje teksto atkarpoje, niekur nebuvo tiesiogiai pasakyta, kad būtent jie įrodo, kad Krasauskas buvo žymus. Kandidatams reikėjo patiems padaryti išvadą. Tai pasirodė sunku. Vadinasi, dalis kandidatų neturi pakankamų gebėjimų įvertinti, apibendrinti gautą informaciją ir žengti dar vieną žingsnelį – pateikti išvadą.

Mokinių atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<i>Jis buvo talentingas.</i>	Atsakymas vertintas nulių taškų, nes jokių argumentų nepateikta, tik kitais žodžiais pateikta tezė, kurią ir reikėjo pagrįsti (žr. 5 klausimą).
<i>Jis buvo apdovanotas.</i>	Atsakymas vertintas tik vienu tašku, nes tepateiktas vienas argumentas.
1. <i>Jis papuošė daug knygų, surengė parodų.</i> 2. <i>Krasausku sekė kiti menininkai, jis buvo apdovanotas.</i>	Atsakymas išsamus, todėl skirti du taškai.

Atlikus atsakymų analizę, galima daryti išvadą, kad dalis kandidatų netaiko informacijos vertinimo strategijų. Yra norima rasti konkrečią vietą – atsakymą į klausimą, o jei reikiama informacija tiesiogiai nėra pasakyta, kyla sunkumų.

6 klausimas – neatsakė 48,29 proc. kandidatų; klausimo sunkumo rodiklis – 51,71, kitaip tariant, klausimas buvo normaliai sunkus. Skiriamoji geba – 44,30, rezultatai labai gerai atskyrė silpnuosius kandidatus nuo stipriųjų. Tačiau net 18,51 proc. kandidatų visai nebandė atsakyti į šį klausimą.

Atsakymas vertintas vienu tašku, nurodyta konkreti pastraipa, kurioje reikėjo rasti vieną argumentą (galimybės buvo dvi) ir parašyti jį savais žodžiais, o ne citata.

Mokinių atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<i>Jis kalbėjo apie viską.</i>	Atsakymas vertintas nulių, nes kandidatas pacitavo tekstą, nors ir nepadėjo kabučių. Klausimas reikalavo perfrazuoti mintį.
<i>Jis nebuvo ant kažko pasimaišęs, su draugais kalbėjo apie viską.</i>	Antroji sakinio dalis lyg ir leistų atsakymą įvertinti vienu tašku, tačiau buvo skirtas nulis taškų, nes pirmoji sakinio dalis yra nelogiška, o į atsakymą žvelgiama kaip į vienovę (žr. papildomas vertinimo instrukcijas).
<i>Jis galėjo kalbėtis įvairiomis temomis.</i>	Atsakymas tinkamas.

Gana daug kandidatų atsakymų į šį klausimą nebuvo įvertinta teigiamai, nes tekstas buvo cituojamas, o ne perfrazuojamas. Priežastys gali būti dvi: neatidus klausimo skaitymas arba nepasitikėjimas savo jėgomis

pasakant mintį kitaip (geriau nededamos kabutės). Mokytojams vertėtų atkreipti dėmesį į moksleivių gebėjimus perfrazuoti teksto mintis, organizuoti daugiau tokio pobūdžio pratybų. Mat ne tik mokyklinio, bet ir valstybinio egzamino klausimų reikalavimai perfrazuoti sukėlė kandidatams tokių pačių sunkumų.

7 klausimas – neatsakė 30,58 proc. kandidatų; klausimo sunkumo rodiklis – 48,39, vadinasi, užduotis normaliai sunki. Skiriamoji geba – 29,19, kitaip tariant, rezultatai nelabai gerai atskyrė silpnuosius kandidatus nuo stipriųjų.

Atsakymas vertintas 2 taškais, nes buvo reikalaujama pasakyti du argumentus (tekste buvo galima rasti keturis). Užduotis kandidatams buvo gerokai palengvinta, nes buvo ne tik pasakyta, kurioje pastraipoje jie turi ieškoti atsakymo, bet ir nurodyti sakiniai, kuriuose informaciją galima rasti. Leista ir cituoti. Atrodytų, kad užduotis abiturientui galėtų būti per lengva. Tačiau taip neatsitiko. Tinkamai į klausimą teatsakė 27,36 proc. kandidatų, o net 42,05 proc. surinko tik 1 tašką. Net 17,51 proc. kandidatų visai nebandė atsakinėti. Kyla klausimas, kodėl tiek daug kandidatų nesugebėjo pateikti tinkamo atsakymo?

Išanalizavus atsakymus, galima prieiti prie išvados, kad į lengvą klausimą atsakoma netinkamai ne dėl to, kad yra nesuprantamas tekstas, o dėl neatidumo – tiesiog pateikiama tik pusė atsakymo, šiuo konkrečiu atveju – nurodytas tik 1 argumentas. Tokią pat tendenciją buvo galima išvėlyti ir analizuojant valstybinio brandos egzamino analogiškus klausimus.

Mokinių atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<i>Jis buvo geras draugas.</i>	Atsakymas įvertintas nulių taškų, nes jokių argumentų pateikta nėra.
<i>Jis dalyvaudavo vakarėliuose.</i>	Pateiktas tik vienas argumentas, taigi atsakymas įvertintas 1 tašku.
1. <i>Be Krasausko neprasidėdavo joks suejimas.</i> 2. <i>Draugai jį prisimena su nostalgija.</i>	Atsakymas išsamus, įvertintas dviem taškais.

Taigi kandidatai turėtų atidžiau skaityti klausimus ir atsakingiau formuluoti atsakymus į juos.

8 klausimas – neatsakė 48,89 proc. kandidatų; klausimo sunkumo rodiklis – 34,91, kitaip tariant, klausimas sunkokas. Tik 18,71 proc. atsakė tinkami, o 32,39 proc. pateikė tik vieną argumentą. Net 27,57 proc. visai nebandė atsakinėti. Statistinė analizė rodo, kad tai didžiausias procentas lyginant atsakymus į visus klausimus. Skiriamoji klausimo geba – 35,23, kitaip tariant, rezultatai skyrė silpnuosius kandidatus nuo stipriųjų. Kyla klausimas, kodėl į šį klausimą nesiryžo atakinėti daugiausiai kandidatų.

Atsakymas buvo vertinamas dviem taškais, nes reikėjo pateikti du dalykus, įrodančius Krasausko grafikos ryšį su literatūra. Informacija buvo pateikta tiesiogiai, ją buvo galima ir cituoti. Tačiau, nors klausimas yra paskutinis, atsakymo reikėjo ieškoti ne 11 pastraipoje, o 6 ir 7. Turbūt kandidatai yra įgudę teksto supratimo užduotis atlikinėti nuosekliai pastraipomis. Kai klausimai reikalauja rasti informaciją jau seniau skaitytose pastraipose, kyla sunkumų. Mokyklinio egzamino užduotyse turbūt vertėtų kiek įmanoma laikytis teksto ir klausimų nuoseklumo tvarkos. Žinoma, tai ne visada įmanoma, pvz., klausimai apie pagrindinę mintį, temą, problemą ar pavadinimo prasmę apima teksto visumą, be to, naudinga užduoti ir tokių klausimų, atsakymų į kuriuos reikėtų ieškoti keliose pastraipose.

Mokinių atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<i>Jam patiko poezija.</i>	Nepateiktas joks argumentas, pagrindžiantis Krasausko grafikos ryšį su literatūra.
<i>Jis sukūrė grafikos poemų.</i>	Pateiktas vienas argumentas – atsakymas įvertintas vienu tašku.
<i>Jis iliustravo knygas, piešė ciklus – poemas.</i>	Atsakymas tinkamas.

Apibendrinant pirmosios skaitomo teksto supratimo užduoties analizę, galima teigti, kad daliai kandidatų sunkiausi pasirodė tie klausimai, kur negalima rasti tiesioginio atsakymo, kur į tekstą reikia žvelgti kaip į informacijos visumą, ieškoti priežastinių ryšių tarp informacijos dalių, padaryti savo išvadą, apibendrinti, aiškinti menines priemones (pavadinimo metafora), perfrazuoti. Į šių gebėjimų formavimą reikėtų atkreipti daugiau dėmesio. Kita vertus, tai, kad nemaža dalis kandidatų neatsako į paprastus

klausimus apie aiškiai įvardytas teksto detales, galbūt rodo, kad jie apskritai neturi pakankamų valstybinės kalbos vartojimo gebėjimų.

Užduoties rengėjai turėtų pagalvoti, ar neverta:

- mažinti klausimų, kurių atsakymus galima rasti tiesiogiai parašytus tekste;
- laikytis teksto ir klausimų nuoseklumo, t. y. užduoti klausimus paeiliui derinant juos su pastraipų seka;
- jei leidžia tekstas, pateikti klausimų apie keliamą problemą.

II UŽDUOTIS

Užduoties charakteristika

Teste buvo pateikta Iščoko Mero romano *Lygiosios trunka akimirka* ištrauka. Iš jos buvo išimta 13 sakinių, kurių vienas buvo pateiktas pavyzdžiu. Be to, užduotyje buvo dar vienas sakiny (keturioliktas) – trukdys – ne iš šio teksto, bet patrauklus tiek, kad menčiau kalbą mokantys kandidatai galėtų jį pasirinkti.

Teksto apimtis – 560 žodžių. Analogiškoje valstybinio egzamino užduotyje tekstas buvo 647 žodžių.

Užduoties tipas

Teksto struktūros ir prasminių ryšių tarp atskirų dalių supratimui įvertinti buvo parengta uždarojo tipo įrašymo užduotis. Kitaip tariant, perskaite tekstą, kandidatai turėjo į vietas surašyti išimtus sakinius.

Paprastai uždarojo tipo užduotys laikomos lengvesnės, t. y. jomis tikrinami žemesnio lygio gebėjimai, tačiau ši skaitomo teksto supratimo užduotis nėra nei lengva, nei orientuota į žinomų, išmuktų veiksmų automatinį kartojimą naujame kontekste. Tai užduotis, reikalaujanti tiek detaliai, tiek visumos požiūriu gerai suvokti tekstą – jo turinį, struktūros, rišlumo dalykus, – gebėti įvertinti tiek dešinįjį, tiek kairįjį įrašomo sakinio kontekstus, kitaip tariant, tiek sakinius, einančius prieš įrašomąjį (kairysis kontekstas), tiek po jo (dešinysis kontekstas).

Užduotis parengta taip, kad į vieną įrašymo poziciją silpniau kalbą mokantys kandidatai galėtų pasirinkti ir netinkamą sakinį.

Vertinimas

Kiekvienas punktas buvo vertinamas vienu tašku. Vertinti tik atsakymai, kurie, pagal egzamino vertinimo instrukciją, buvo aiškiai parašyti atsakymų lentelėje. Atsakymai, sužymėti prie įrašytinų sakinių arba parašyti neaiškiai, buvo vertinami 0 taškų.

Galimi taškai

Teisingai atlikę antrąją užduotį kandidatai galėjo surinkti 12 taškų (iš 25). Tai sudarė 48 proc. visų skaitomo teksto testo taškų. Šiuo požiūriu analogiškos valstybinio ir mokyklinio egzaminų užduotys buvo lygiavertės.

Užduoties rezultatai

Statistinė rezultatų analizė rodo, kad aptariama užduotis kandidatams buvo labai lengva, jos sunkumo rodiklis – 74,01. Skiriamoji geba gera – 36,69. Kitaip tariant, nors užduotis pasirodė labai lengva, kandidatus diferencijavo gana gerai.

Įdomu pastebėti, kad 2004 m. valstybinio egzamino antrosios užduoties sunkumo rodiklis 46,79, o skiriamoji geba 39,10, kitaip tariant, buvo parengta geros kokybės užduotis – jo sunkumas artimas normai, o skiriamoji geba yra gera. Kita vertus, valstybinio brandos egzamino antros užduoties rezultatų kokybinė analizė parodė, kad daliai kandidatų trūksta tokių žinių ir gebėjimų:

- suprasti teksto struktūrą ir prasminius ryšius tarp teksto dalių,
- suvokti tekstą kaip visumą;
- įvertinti veiksmų seką, erdvės, laiko prasminius ryšius;
- suvokti abstraktaus – konkretaus santykį tekste;
- suvokti pastraipos konstravimo taisykles.

Be to, dalis valstybinio brandos egzamino kandidatų, atlikdami antrąją užduotį, buvo neatidūs, nes sakinį – pavyzdį rinkosi kaip tinkamą įrašymo variantą.

Kyla klausimas, kur glūdi priežastys, kad aptariama mokyklinio brandos egzamino užduotis kandidatams buvo per lengva. Toliau ir bus bandoma rasti atsakymą į šį klausimą.

9 punktas (numeruojama kaip teste) – sunkumo rodiklis – 77,46, kitaip tariant, punktas lengvas. Skiriamoji geba – 32,89, t. y. rezultatai nelabai gerai atskyrė silpnuosius kandidatus nuo stipriųjų.

Teisingas atsakymas – **P** sakinys. Tačiau į pirmąjį įrašymo punktą moksleiviai nors kartą pasirinko visus siūlytus sakinius, išskyrus **C**, **F**, **M**. Tai kelia nuostabą, nes kai kurie sakiniai nei gramatiškai, nei kontekstiškai, nei žodyno atžvilgiu ar kt. nebuvo patrauklūs. Patraukliausias (po teisingojo) kandidatams pasirodė **B** sakinys, kurį pasirinko net 10,06 proc. Šio trukdžio pasirinkimas yra visai nemotyvuotas. Kiekvienas, mokantis lietuvių kalbą, lengvai pastebės, kad šis sakinyje **9** punkte nesukuria jokios logiškos minties eigos. Žodžiu, peršasi išvada, kad klydę kandidatai įrašė bet ką, nesusimąstydami apie teksto prasmę.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad lyginant analogiškų valstybinio ir mokyklinio brandos egzamino užduočių rezultatus paaiškėjo, kad valstybinio brandos egzamino kandidatai santykinai dažniau rinkosi trukdžius. Ypač populiariausio trukdžio pasirinkimų skaičius procentais buvo daug didesnis nei mokyklinio brandos egzamino atveju, plg.: 9 punkto patraukliausias trukdys valstybiniame brandos egzamine pasirinktas 32,00 proc. kandidatų, o mokyklinio, kaip jau minėta, – tik 10,06 proc. kandidatų, t. y. net tris kartus mažiau. Kyla klausimas: ar užduotis parengta per lengva, ar per egzaminą aktyviai buvo taikomos ir „bendradarbiavimo strategijos“? Pastarojo klausimo analizuojant užduotį, žinoma, atsakyti neįmanoma.

10 punktas – sunkumo rodiklis – 72,64, t. y. punktas lengvas. Skiriamoji geba – 40,27, rezultatai gana gerai atskyrė silpnuosius kandidatus nuo stipriųjų.

Teisingas atsakymas – **K** sakinys, tačiau ir į šį įrašymo punktą kandidatai nors kartą pasirinko visus siūlytus sakinius, net ir pavyzdį. Patraukliausias sakinyje (be teisingojo) kandidatams buvo **E**. Jį pasirinko 5,43 proc. (plg.: valstybinio brandos egzamino 10 punkte patraukliausias trukdys pasirinktas 13,50 proc. kandidatų). Tačiau **E** sakinyje nutraukia teksto minties eigą, sukuria nemotyvuotą minties šuolį: kairysis sakinyje kalba apie širdies spurdėjimą iš baimės, o pasirinktasis **E** pasako: *Taip užstoju gėles*. Išėitų, kad širdies plakimas užstoja puokštę. Vadinasi, **E** sakinyje pasirinkę kandidatai nepaisė logikos.

11 punktas – sunkumo rodiklis 74,85, t. y. įrašyti tinkamą sakinyje kandidatams vėl buvo lengva. Punkto skiriamoji geba – 34,23, t. y. jis atskyrė silpnuosius ir stipriuosius moksleivius.

Teisingas atsakymas – **M**, tačiau kandidatai pasirinko visus, išskyrus pavyzdį **C**, ir jau **9** punkte įrašytą **P**. Be teisingojo atsakymo kandidatams patrauklus buvo **N** sakinyje, jį pasirinko 6,04 proc., t. y. gerokai mažiau nei teisingąjį (plg.: valstybinio brandos egzamino 11 punkte patraukliausias trukdys pasirinktas 47,00 proc. kandidatų). Pastarojo pasirinkimas vėl yra niekuo nemotyvuotas. Kairiajame kontekste kalbama apie tai, kad vyrai, pamatę gėlės, supyko, *šiaip jie nebūtų supykę*, bet tas konkretus atvejis buvo ypatingas – jie nešė į getą automatą – tokią informaciją gauname iš dešiniojo konteksto. Reikėjo sujungti dvi mintis: *įprastai nebūtų supykę, bet šiandien... nes...* Klydę kandidatai dažniausiai ne jungė mintis, o įterpė jau minėtą trukdį **N**: pastarasis kalba apie visai kitus konkrečius dalykus: *šaltkalviai sutaisys*. Ką jie gali sutaisyti, kai kalbama apie pyktį? Analizė vėl rodo, kad teksto požiūriu trukdys pasirinktas nemotyvuotai.

12 punktas – sunkumo rodiklis 73,84, t. y. punktas lengvas. Skiriamoji geba – 39,60, t. y. gera.

Teisingas atsakymas **N**, bet kandidatai į šią poziciją rinkosi visus sakinius, išskyrus pavyzdį ir **P**. Patraukliausias trukdys pasirodė **M** sakinyje – jį įrašė 6,84 proc. Ir vėl reikia kalbėti apie tai, kad kandidatai neįvertino įrašomo sakinio konteksto: pasirinkus **M** sakinyje taip ir lieka neaišku, kokią teisę turėjo vyrai.

13 punktas – sunkumo rodiklis – 72,64; skiriamoji geba 32,89.

Teisingas atsakymas **G**, tačiau kandidatai pasirinko visus, išskyrus pavyzdį **C**. Patraukliausias trukdys buvo **L** sakinyje. Jį įrašė 4,63 proc. (plg.: valstybinio brandos egzamino 13 punkte patraukliausias trukdys pasirinktas 16,50 proc. kandidatų). Kyla mintis, kad tokį sprendimą priėmę kandidatai nesuprato ne tik pastraipos logikos, bet ir gramatikos: atsakyti nepadėjo ir vyriškosios / moteriškosios giminės opozicija. Pasirinktas **L** sakinyje **13** pozicijoje nesukuria pastraipos prasminės vienovės.

14 punktas – sunkumo rodiklis – 73,84, skiriamoji geba – 45,64.

Teisingas atsakymas **E**, tačiau kandidatai nors kartą pasirinko visus sakinius. Patraukliausias trukdys – **K** sakinyje. Jį įrašė 4,23 proc. (plg.: valstybinio brandos egzamino 14 punkte patraukliausias trukdys pasirinktas 24,25 proc. kandidatų). **K** sakinio pasirinkimas griauja teksto logiką: lieka neaišku, kodėl veikėjas kelia ranką, kas suspurda, stukteli ir sustoja – ranka, krūtinė? Išvadą galima daryti tik vieną – kandidatai nesigilino į galimus sakinių loginius ryšius.

15 punktas – sunkumo rodiklis – 85,71, skiriamoji geba 20,13. Kitaip tariant, punktas yra ir lengviausias šioje užduotyje, ir menkiausiai diferencijavo moksleivius – dauguma atsakė tinkamai.

Teisingas atsakymas **F**, tačiau klydę kandidatai nors kartą pasirinko visus sakinius, išskyrus pavyzdį. Patraukliausi trukdys – **I** sakinyje. Jį įrašė 3,22 proc. (plg.: valstybinio brandos egzamino 15 punkte patraukliausias trukdys pasirinktas 12,25 proc. kandidatų). Įrašomo sakinio kontekstas aiškiai rodė, kad reikia kalbėti apie kiekybę: *O ho ho!* (t. y. daug) *Tiek daug? Kam tau tiek?* O klydę kandidatai dažniausiai įterpė sakinyje *Jis kalba*. Šio pasirinkimo neįmanoma paaiškinti, nes, viena vertus, tiesioginės kalbos kontekste

toks pasakymas keistas, kita vertus, jo niekaip negalima susieti su kiekybe. Išvada tik viena – kandidatai rašė bet ką.

16 punktas – sunkumo rodiklis 74,65, skiriamoji geba 37,58.

Teisingas atsakymas **A**, tačiau kandidatai rinkosi ir visus kitus sakinius, išskyrus **P**. Patraukliausias trukdys – **D** sakinys, Jį įrašė 7,85 proc. (plg.: valstybinio brandos egzamino 16 punkte patraukliausias trukdys pasirinktas 13,00 proc. kandidatų). Toks klaidingas pasirinkimas nemotyvuotas, nes pastraipoje kalbama apie nerimą: vakar buvo blogai, *nejaugi ir šiandien bus blogai?* Įrašyti **D** sakinį kairysis kontekstas lyg ir leistų: *Vakar atėmė mano puokštę. Gal iš tikrųjų geriau, kad įkliuvau?* Tačiau toliau einantys sakiniai (dešinysis kontekstas) visiškai neleidžia įterpti **D** sakinio. Tekste ne tik nėra plėtojama, kodėl *iš tikrųjų geriau, kad įkliuvau*, bet ir kalbama apie pastangas neįkliūti. Tačiau **D** trukdžio pasirinkimą bent jau galima pateisinti kairiojo konteksto požiūriu, atsiranda galimybė teigti, kad kandidatai neturi gebėjimo įvertinti abipusį kontekstą. Mat iki šiol kandidatų gebėjimų spragų iš viso komentuoti nebuvo įmanoma.

17 punktas – sunkumo rodiklis – 67,81, skiriamoji geba 39,60. Tai pats sunkiausias šios užduoties punktas, nors statistika rodo, kad kandidatams jis buvo lengvas. Dėl idomumo galima pasakyti, kad analogiškos valstybinio brandos egzamino užduoties sunkiausio punkto vertė tebuvo 28,75, t. y. įrašyti tinkamą sakinį šiuo atveju kandidatams tikrai buvo nelengva.

Teisingas 17 punkto atsakymas **I**, tačiau kandidatai rinkosi ir visus kitus sakinius. Patraukliausias trukdys pasirodė **A** sakinys. Jį įrašė 8,25 proc. (plg.: valstybinio brandos egzamino 17 punkte patraukliausias trukdys pasirinktas 13,25 proc. kandidatų). Klydę ir **A** sakinį pasirinkę kandidatai neįvertino konteksto informacijos. **A** sakinys, atsidūręs **17** punkto kontekste, jokios prasminės vienovės nesukuria.

18 punktas – sunkumo rodiklis 68,01, skiriamoji geba 39,60, t. y. šis punktas gerai atskyrė silpnuosius kandidatus nuo stipriųjų, nors buvo nesunkus.

Teisingas atsakymas **D**, tačiau kandidatai rinkosi ir visus kitus sakinius. Patraukliausias trukdys – **L**. Jį įrašė 5,23 proc. (plg.: valstybinio brandos egzamino 18 punkte patraukliausias trukdys pasirinktas 14,50 proc. kandidatų). Sunku išvelgti motyvų, kodėl kandidatai rinkosi **L** sakinį. Ką turėtų atiduoti veikėjas – 18 punkto kontekste visiškai nėra aišku.

19 punktas – sunkumo rodiklis 74,45, skiriamoji geba 36,91, kitaip tariant, punktas buvo lengvas, bet nebloggerai atskyrė kandidatus.

Teisingas atsakymas **B**, tačiau kandidatams patrauklūs buvo visi sakiniai, išskyrus **F**. Patraukliausias trukdys buvo **G**. Šį sakinius įrašė 4,02 proc. (plg.: valstybinio brandos egzamino 19 punkte patraukliausias trukdys pasirinktas 17,50 proc. kandidatų). Klydę ir **G** sakinį pasirinkę kandidatai neįvertino kairiojo konteksto, nesuprato, kad kalbama apie tai, kaip po egzekucijos sunku nultipti nuo suolo. Kandidatų dėmesį patraukė dešiniojo konteksto sakiniuose paminėtas žodis *kolona* ir jie įrašė *Tik paliko mane kolonos gale*. Galima teigti, kad patrauklus buvo tik minėtas žodis, nes bendroji dešiniojo sakinio logika: *kolona laukia gete* – neleidžia įrašyti **G**. Taigi klydę kandidatai nesuprato teksto prasmės, tik pasiklovię žodyno asociacija.

20 punktas – sunkumo rodiklis 79,07, skiriamoji geba 26,85, Kitaip tariant, punktas lengvas ir prastai diferencijuojantis.

Teisingas atsakymas **H**, tačiau kandidatai rinkosi ir visus kitus sakinius, išskyrus pavyzdį **A**. Patraukliausias trukdys – **E**. Jį įrašė 3,02 proc. (plg.: valstybinio brandos egzamino 20 punkte patraukliausias trukdys pasirinktas 22,00 proc. kandidatų). Sakinio **E** pasirinkimas 20 punkto kontekste yra nemotyvuotas.

Apibendrinant 2 užduoties analizę, galima pasakyti, kad užduotis kandidatams buvo lengva, jos skiriamoji geba menka. Tai gal mokyklinio brandos egzamino kandidatai yra geriau nei laikantieji valstybinį egzaminą pasirenę suvokti loginius ryšius tarp teksto sakinių? Turbūt taip teigti, būtų per drąsu. Juolab kad pirmosios užduoties (atvirųjų atsakymų į klausimus) analizė parodė, kad būtent teksto esmės supratimo strategijų ir netaiko mokyklinio brandos egzamino kandidatai. Taigi nerimsta mintis, kad mokyklose atliekant šią uždarojo tipo užduotį veikia ir kiti dėsniai, pvz., „bendradarbiavimo“.

Įdomu ir tai, kad iš pokalbių su mokytojais ir kandidatais aiškėja, kad pirmoji užduotis yra daug lengvesnė nei antroji, kuri, anot pedagogų ir moksleivių, „tiesiog neįmanoma atlikti“. Taigi situacija yra dviprasmiška.

Kita vertus, mokyklinio brandos egzamino rengėjai turėtų ieškoti išeities, kaip pagerinti aptariamą užduotį. Reikėtų pamąstyti, ar neverta:

- mokyklinio brandos egzamino užduotyje pateikti tekstą, kalbos raiškos priemonių ir minčių dėstymo būdo atžvilgiu analogišką valstybinio brandos egzamino užduoties tekstui;
- parengti kelis šios užduoties variantus, t. y. sukeisti įrašomus sakinius vietomis.

Išvados

2004 m. mokyklinio brandos egzamino rengėjai priėmė teisingą sprendimą, atsisakydami uždarojo tipo užduočių teksto esmės, detalių, potekscių ir pan. supratimo tikrinimui. Atvirojo tipo užduotis geriau matuoja kandidatų gebėjimus.

Pirmosios užduoties analizė akivaizdžiai atskleidė kandidatų gebėjimų spragas, pvz., perfrazuoti, daryti išvadas, pasakyti teksto temą, komentuoti pavadinimo metaforą, frazeologiją kontekste ir pan. Taigi mokytojai turėtų atkreipti dėmesį į šiuos dalykus ir pakoreguoti mokymo procesą, kad moksleiviai susiformuotų tinkamus skaitomo teksto supratimo gebėjimus.

Uždarojo tipo mokyklinio brandos egzamino užduotis, tikrinanti teksto struktūros, prasminių ryšių tarp sakinių supratimą ir pan., ne visai tinkamai matuoja kandidatų gebėjimus, deramai jų neatskleidžia. Atlikus šios užduoties analizę, negalima konstatuoti, kokių kandidatų gebėjimų spragų esama. Kita vertus, kyla mintis, kad, rašydami iš teksto išimtų sakinių raides moksleiviai sulaukia pagalbos, kuri leidžia lengvai įveikti užduotį. Žinoma, tai tik spėjimas. Kitaip tariant, būtų pravartu atlikti objektyvų tyrimą, kuris įvertintų antrosios užduoties sunkumą.

KALBOS VARTOJIMO GEBĖJIMŲ KOKYBINĖ ANALIZĖ

Kalbos vartojimo užduotimis netiesiogiai tikrinamos kalbos žinios, mokėjimas padaryti reikiamą formą atsižvelgiant į kontekstą.

2004 m. kalbos vartojimo testo dalies svertinė vertė yra 25 proc. viso testo (75 pirminiai taškai). Palyginti su 2003 m. kalbos vartojimo testu šiais metais tikrinamų punktų sumažėjo. 2003 m. daugiausia buvo galima surinkti 125 taškus, o 2004 m. – 75 taškus. Tiek valstybinio brandos egzamino, tiek mokyklinio brandos egzamino testą sudaro 6 užduotys, kurias atlikus galima surinkti 75 taškus. Mokyklinio brandos egzamino užduotys parengtos atsižvelgiant į bendrinį mokymo lygį (B). Palyginti su valstybinio brandos egzamino užduočių tekstais mokyklinio brandos egzamino tekstai parinkti aiškesni ir paprastesni tiek struktūra, tiek gramatika, tiek leksika. Valstybinio brandos egzamino užduotys buvo parengtos pagal grožinės literatūros tekstus, o mokyklinio dalis tekstų yra publicistinio pobūdžio. Ateityje rengėjams iš viso reikėtų atsisakyti grožinės literatūros tekstų, kadangi pasirodė, kad moksleiviai sunkiau atlieka užduotis, nes dažnai nesupranta grožinio kūrinio leksikos. Neturėtų stebinti tai, kad palyginti su valstybinio brandos egzamino tekstais kai kurie mokyklinio brandos egzamino tekstai nėra trumpesni. Tekstų žodžių skaičius turėtų būti pakankamas, kad moksleiviams tekstas būtų aiškus ir suprantamas.

Kalbos vartojimo užduotimis buvo tikrinami gebėjimai:

- taisyklingai padaryti ir tiksliai pavartoti žodį kontekste,
- vartoti gramatines konstrukcijas,
- taikyti rašybos ir skyrybos taisykles.

Kalbos vartojimo dalis sudaryta iš 6 užduočių.

I UŽDUOTIS

2003 m. mokyklinio brandos egzamino pirmoji užduotis buvo kitokia: uždaro tipo – rinkimosi iš trijų atsakymo variantų. Kadangi pasirodė, kad moksleiviai turi pakankamai gebėjimų parinkti tinkamą žodį atsižvelgdami į kontekstą, jeigu užduotyje yra pateikiami pasirenkamieji variantai, jos buvo atsisakyta.

2004 m. pirmoji kalbos vartojimo testo užduotis yra atviro tipo ir tikrina, kaip moksleiviai geba taikyti pagrindinius žodžių darybos principus. Moksleiviai iš pateikto pamatinio žodžio turėjo padaryti tinkamą žodį ir jį pavartoti kontekste. Statistinė analizė rodo, kad šią užduotį gerai atliko 43,17% moksleivių, skiriamoji geba – 35,88, koreliacija – 0,59. Palyginus mokyklinio ir valstybinio brandos egzamino to paties tipo užduotis, paaiškėjo, kad moksleiviams ši užduotis pasirodė sunkesnė. Valstybinio brandos egzamino pirmą užduotį gerai atliko 46,32 proc. kandidatų, tačiau skiriamoji geba mokyklinio brandos egzamino yra geresnė nei valstybinio, kurio skiriamoji geba – 25,39.

Atliekant užduotį vieniems moksleiviams pritrūko vienokių, kitiems kitokių gebėjimų.

1. Atlikdami pirmąją užduotį kai kurie moksleiviai klydo, nes nedarė naujo žodžio, o tik rašė ar bandė rašyti kitą veiksmažodžio formą, dažniausiai dalyvį, ar kitą, kontekste netinkamą, kalbos dalį:

Sakinyje *Nė vienas praeivis (praeiti) nė neįtarė, kad ant galvos – netikras apdangalas* moksleiviai rašė *praeidamas, praėjus, praejes* ir pan.

Šią vasarą drožėjas (drožti) išgarsėjo nusprendęs miesto centre pastatyti... moksleiviai rašė *drožinėjant, drožus*.

Iš būdvardžio *kruopštus* dalis moksleivių darė prievoksmį *kuopščiai*, nors šis žodis visai netiko sakinyje: *Kruopštumu stebinantis vyriškis įsitikinęs, kad nėra tokio daikto, kurio nebūtų galima išdrožti iš medžio*.

2. Kitiems moksleiviams nesisekė padaryti naujo žodžio dėl pasirinktos netinkamos priesagos, todėl vietoj vedinio *drožėjas* (drožti) atsirado *drožlys*;

3. Užuoat darius naują žodį, moksleivių tepakeičiamas pamatinio žodžio linksnis: *...gali padaryti medinę rankinę, saulės akinius, dailią pudrą / pudrą (pudrinę); ...tačiau nagas /nagais/ nagus (nagingas) vyras jame suranda vietos ir darbui; R. Zaveckas su žmona ir penkerių metų / penkerių metų (penkiamete) Austėja... Iš kietos slyvos ar obels medžio (medienos) R. Zaveckas padarė... Meistro teigimu, yra žinoma mažiausia legendu (legendinio)...meistro smuiko kopija; Rankine dizainu (dizainerė) nesusidomėjo*.

4. Daroma rašybos klaidų: *kūrėjai, kuriejai, kūrėjai, dizainerė, medėnos, papuošala, papuošola, dirbtuvės*.

5. Kai kurie moksleiviai klydo bandydami pavartoti daiktavardžio *paskirtis* tinkamą linksnį, kadangi nežinojo, kuriai linksniuotei priklauso šis daiktavardis: *Visi dirbiniai gali būti naudojami pagal savo paskirčius (paskirtį)*.

6. Dalis punktų liko tuščių – moksleiviai ten nieko neparašė: kai kuriems moksleiviams buvo per sunku padaryti *drožėjas* iš *drožti*, *nagingas* iš *nagas*, *medienos* iš *medis*, *dirbtuvės* iš *dirbti*.

Kadangi tokio tipo užduotis buvo nauja, nestebina, kad moksleiviai dar neturi pakankamai gebėjimų iš pamatinio žodžio padaryti naują žodį ir pavartoti jį kontekste.

II UŽDUOTIS

Palyginti su 2003 m. asmenuojamųjų veiksmažodžių formų vartojimą tikrinančia užduotimi 2004 m. tokio tipo užduotis nepakito. Šia užduotimi tikrinami gebėjimai vartoti veiksmažodžių formas. Punktų sunkumas nevienodas (nuo 33,60 iki 76,86). Statistinė analizė rodo, kad šią užduotį gerai atliko 53,66% moksleivių, skiriamoji geba labai gera – 36,15, koreliacija – 0,56.

Atlikdami šią užduotį moksleiviai klydo, nes kai kuriems pritrūko gebėjimų:

1) padaryti pagrindines veiksmažodžių formas: *kaukšėti (kaukšta, kaukšioja, kaukštėja, kaukšteja, kaukščia, kaukšėja, kaukšto), gesti (gesto, gėsto), dairytis (dairijasi, dorėsi, darėsi), atpažinti (atpažina)*;

2) taisyklingai parašyti veiksmažodį: *įsidesiu, įsidesių, ilsėsiu, ilsėsios, priklausis, sutiktūm, palikyte, skubėkyte, niko, atpažysta*;

3) padaryti užduotyje nurodytą veiksmažodžio formą:

Vietoje *įsmigo, nyko, geso, darėsi* moksleiviai rašo *ismigtu, niku, gestu, daritu*, vietoj *skubėkite, palikite* rašo *skubėdavo, palikdavo*, vietoj *sutiktumėte, klausinėtų* rašo *sutikdavo, klausinėdavo*. Atrodytų, kad kai kurie moksleiviai nė nenutuokia, kas yra būsimasis, būtasis kartinis laikas, tariamoji ar liepiamoji nuosaka, ir rašo bet ką. Rašydami netinkamas formas moksleiviai dar daro ir rašybos klaidų.

4) pavartoti tinkamą asmenį ar skaičių:

...jei eidami ką sutiktum..., ...dabar, vaikeliai, skubėk į namus, palik mane vieną.

Kartais moksleiviams pritrūksta atidumo ir jie nepaiso užduoties nurodymų. Prašomi parašyti tariamosios nuosakos formą, jie rašo būsimąjį laiką. Ne *...jei eidami ką sutiktumėte ir tas žmogus jus klausinėtų...*, o *... jei eidami ką sutiksit, o tas žmogus jus klausinės...* Nors būsimąjo laiko veiksmažodžiai sakinyje ir tinka, bet užduotis reikalauja ko kito.

2004 m. antrosios užduoties atlikimo rezultatai rodo, kad moksleiviai turi neblogus asmenuojamųjų veiksmažodžių formų vartojimo gebėjimus, tačiau vis dėlto reikėtų, kad mokytojai ir moksleiviai mokydami ir mokydami veiksmažodį atkreiptų dėmesį ne tik į tinkamos veiksmažodžio formos parinkimą, bet ir į rašybos dalykus. Apmaudu, kad atlikdami šią užduotį moksleiviai darė daug rašybos klaidų, ir būtent dėl to neteko taškų.

III UŽDUOTIS

Šia užduotimi tikrinamas gebėjimas vartoti neasmenuojamąsias veiksmažodžių formas (dalyvius, padalyvius, pusedalyvius). Statistinė analizė rodo, kad šią užduotį gerai atliko 74,43 proc. kandidatų, skiriamoji geba nėra gera – 17,99, koreliacija – 0,40.

Atlikus analizę paaiškėjo, kad nepakankamai tvirti moksleivių gebėjimai:

1) vartoti pusdalyvius:

... *mokytojas jau stovi už stalelio paklodamas (paklojęs) dienyną...*, ...*ji lakstė iš vieno klasės kampo į kitą prašydama (prašanti), kad kuris nors berniukas jai mestų saldainį.*

2) vartoti padalyvius:

...*supylė krūvą saldainių, nupirktų už pinigą, dar prieš pamokas prapuolusį (prapuolus) pardavėjo kišenėje, ...nuskambėjus (nuskambėjusiam) skambučiui niekas nepamatė, kad mokytojas...*

3) taisyklingai rašyti neasmenuojamąsias veiksmažodžio formas: perrašydami žodį darė rašybos klaidų: vietoj *siaučiančią* rašė *sausiančią*, vietoj *kostelėjęs* rašo *kostelėjas*, vietoj *atšokęs*, rašo *atšokąs*.

Atlikus trečiosios užduoties analizę paaiškėjo, tarytum ši užduotis moksleiviams per lengva. Pasirinkdami tinkamą neasmenuojamąją formą klydo nedažnai. Gal ir mokyklinio brandos egzamino trečioji užduotis jau galėtų būti atvirojo tipo.

IV UŽDUOTIS

Palyginti su 2003 m. užduotimi, tikrinančia moksleivių gebėjimą vartoti vardažodžius, 2004 m. tokio tipo užduotis buvo gerokai sutrumpinta. 2003 m. šiai užduočiai buvo skiriama 30 taškų, o 2004 m. – 12. Tokiai ilgai užduočiai atlikti moksleiviams reikėjo daug laiko.

2004 m. užduotimi tikrinamas gebėjimas vartoti vardažodžius tekste. Užduoties sunkumas – 50,35%, skiriamoji geba gera – 36,47, koreliacija – 0,56.

Atlikus analizę paaiškėjo, kad kai kuriems moksleiviams trūksta gebėjimų vartoti:

1) tikslo kilmininką: *ėjo žadinti vestuvininkų (vestuvininkus);*

2) dvejetainius linksnius: *...saulė tapo blyški (blyškia);*

3) būdvardžių valdymo: *...turtingas jų (jomis, jei, jas);*

4) būvio vardininką: *esame savo biografijos autoriai (autoriais);*

5) veiksmažodžių valdymo: *geisdamas šviesesnio rytojaus (šviesesniam rytojui); menui (menas) visuomet rūpėjo žmogaus veiklos tema; nusako žmogaus svarbiausius siekius (svarbiausia siekmi);*

6) vartoti sakinyje įvardį *niekas*: sakinyje *meno veidrodis...niekuo nepakeičiamas...* mokiniai rašo *nieko, niekada* ir pan.

Atliekant užduotį pasitaikė ir rašybos klaidų: *bliški, blyški, svarbausius, švesesniam, šviesiasnio, ritojaus.*

Atlikdami ketvirtąją užduotį moksleiviai parodė, kad geriausiai geba tinkamai vartoti vietininką ir dalies kilmininką.

Apmaudu, kad žodžių šaknyse, nors pamatinės žodžių formos pateiktos užduotyje, moksleiviai darė nemažai rašybos klaidų. Buvo ir tokių moksleivių, kurie nė nebandė įrašyti kai kurių punktų.

V UŽDUOTIS

Palyginti su 2003 m. rašybos tikrinimo užduotimi 2004 m. užduotyje punktų sumažėjo nuo 33 iki 20, o taškų – nuo 33 iki 10.

Šia užduotimi siekiama patikrinti, kaip moksleiviai geba taikyti rašybos taisykles: kintamo kamieno veiksmažodžių, priesaginių žodžių, priebalsių supanašėjimo, šaknies balsių, žodžių rašymo drauge ir skyrium. Užduoties sunkumas – 73,09%, skiriamoji geba gera – 26,88, koreliacija – 0,53.

Atlikus analizę paaiškėjo, kad nepakankami kai kurių moksleivių gebėjimai taikyti:

1) priesaginių žodžių darybos taisykles: rašo ne *judesiu*, o *judėsiu*; ne *mobiliuoju*, o *mobilioju*, *mobiluoju*, ne *išradimas*, o *išradymas*, ne *eilutės*, o *eilūtės*;

2) kintamo kamieno veiksmažodžių rašybos taisykles: rašo ne *gyrė*, o *girė*, ne *nuslydo*, o *nuslido*;

3) šaknies nosinių balsių rašybos taisykles: rašo ne *mįšlingas*, o *myslingas*;

4) žodžių asimiliacijos taisykles: rašo ne *rūsčiai*, o *rūščiai*, ne *žengtelėjo*, o *ženktelėjo*;

5) j rašybos taisykles: rašo ne *kliento*, o *klijento*.

Kartais moksleiviai neatpažįsta žodžio kontekste: rašo ne *rūsčiai*, o *rūgčiai*, ne *atsidūrė*, o *atsidarė*, ne *kliento*, o *klinto*, *klijento*.

VI UŽDUOTIS

Palyginti su 2003 m. skyrybos tikrinimo užduotimi 2004 m. užduočiai skiriami 8 taškai vietoj 10.

Užduotis skirta patikrinti, kaip moksleiviai geba taikyti skyrybos taisykles. Užduoties sunkumas – 69,77 proc., skiriamoji geba – 28,61, koreliacija – 0,43.

6-oji egzamino užduotis:

Nubudo Klemensas per anksti, ir toks nubudimas jį suerzino. Tarnyba, į kurią netrukus turės išeiti, reikalavo rimto poilsio, o jis pakirdo net dviem valandom anksčiau! Miegas, kaip reta, šiąnakt buvo gilus, prarajinis, svarbiausia – (,) nekamavo sapnai.

Gulėjo dabar lovoje aukštiekninkas, atmerktomis akimis, žiūrėjo, kaip ryto saulė, besismelkianti pro raudoną langą užuolaidą, rausvai dažo baltų koklių krosnies sienelės ir keikė save už vakarykštį vakarą.

(Pagal Rimantą Šavelį)

Atlikus analizę paaiškėjo, kad nepakankami kai kurių moksleivių gebėjimai skirti:

- 1) įterpinius: neskiria *kaip reta*;
- 2) šalutinį pažyminio sakinį;
- 3) išplėstinį pažyminį;
- 6) išvadą.

Moksleiviai rašė skyrybos ženklus, kurių motyvaciją sunku paaiškinti.

Mokydamiesi skyrybos moksleiviai turėtų gebėti paaiškinti kiekvieno skyrybos ženklo vartojimą – ką būtent jie skiria tuo kableliu, brūkšniu, dvitaškiu ar pan.

Apmaudu, kad buvo daug klaidų, kurios atsirado per neatidumą ar nesugebėjimą susikaupti. Moksleiviai turėtų žinoti, kad jie praranda taškų ne tik dėl to, jog nesugeba vartoti tinkamų formų ar taikyti taisyklių, bet ir dėl to, kad praleidžia raides, atidžiai neperskaito užduoties, keičia užduotyse pateikiamų pamatinių žodžių formas (iš vienaskaitos padaro daugiskaitą, o iš daugiskaitos vienaskaitą) ir pan.

Rengdamiesi brandos egzaminui moksleiviai turėtų žinoti, kad egzamino rezultatą lemia ne vien kalbiniai gebėjimai, bet ir mokėjimas susikaupti.

RAŠYMO GEBĖJIMŲ KOKYBINĖ ANALIZĖ

2004 m. rašymo testas – baigiančiųjų bendrojo lavinimo vidurinę mokyklą ne lietuvių dėstoma kalba brandos egzamino dalis. Rašymo testas atitinka *Bendrujų programų* bei *Brandos egzamino* programos keliamus tikslus ir turinį. Šiuo testu tikrinti kandidatų gebėjimai komunikuoti raštu, kurti rišlų tekstą, laikantis nurodyto žanro reikalavimus. Taip pat tikrinta, kaip rašantieji taiko rašymo ir kompensavimo strategijas, parenka kalbos priemones, taiko gramatikos, skyrybos ir kitas žinias.

Minėti gebėjimai buvo tikrinami ir 2004 m. valstybinio brandos egzamino rašymo užduotimi. Valstybinio brandos egzamino rašymo testą sudarė *viena užduotis*. Tai buvo atvirojo tipo užduotis su įvestimi. Įvesties pagrindas – perskaitytas grožinės literatūros kūrinys. Kandidatas turėjo sukurti samprotavimo tekstą pagal įvestyje pateiktus tris klausimus, į kuriuos atsakant reikėjo remtis perskaitytu kūriniu. Tokio paties tipo užduotį kandidatas turėjo atlikti ir 2004 m., laikydamas mokyklinį brandos egzaminą, tačiau mokyklinio brandos egzamino rašymo testo įvestis nebuvo paremta literatūros kūriniu, ir iš kandidato tikėtasi žiniasklaidos vartotojo patirties.

2004 m. mokyklinio brandos egzamino rašymo užduotimi *tikrinta, kaip kandidatas geba*:

- pasirinkti tinkamą minčių dėliojimo būdą;
- pasirinkti tinkamą teksto žanrą;
- rašyti nurodytos apimties tekstą;
- argumentuotai atsakyti į probleminį klausimą;
- samprotauti pagal pasirinktą teiginį;
- apibendrinti savo patirtį ir ją perteikti;
- išdėstyti savo nuomonę ir vertinimus;
- pasirinkti tinkamus komunikacinių intencijų raiškos būdus;
- pasirinkti tinkamus abstrakčiųjų sąvokų raiškos būdus;
- logiškai skaidyti tekstą į pastraipas;
- pasirinkti tinkamą stilių, žodyną;
- pasirinkti tinkamas gramatines formas, konstrukcijas;
- taikyti įvairias kompensavimo strategijas;
- taikyti rašybos ir skyrybos taisykles.

Apibendrinant galima teigti, kad mokyklinio brandos egzamino rašymo užduotimi tikrinami intelektualiniai ir specialieji gebėjimai kurti reikiamos apimties ir struktūros samprotaujamo pobūdžio tekstą, atsižvelgiant į situaciją, adresatą, komunikacinį tikslą bei asmeninę patirtį, taikant stilistines, leksines raiškos priemones, gramatikos, skyrybos ir rašybos žinias.

Kaip buvo minėta, 2004 m. mokyklinio brandos egzamino rašymo užduoties tipas buvo toks pat kaip 2003 m. – atvirojo tipo užduotis su įvestimi, bet padidinta kandidato kuriamo teksto apimtis: 2003 m. buvo kuriamas 180–200 žodžių tekstas, o 2004 m. – jau 200–250 žodžių. Tačiau tai mažesnės apimties tekstas lyginant su 2004 m. valstybinio brandos egzamino rašymo dalimi: valstybinio brandos egzamino kandidatų buvo rašomas 250–300 žodžių tekstas. Dėl padidėjusio kuriamo teksto ir laiko šiam testui atlikti brandos egzamine buvo skirta daugiau – ne 60 min., o 90 min. (2004 m. valstybiniame brandos egzamine – 100 min.). 2004 m. mokyklinio brandos egzamino, kaip ir valstybinio brandos egzamino, rašymo užduotis sudarė 50 proc. egzamino.

2004 m. (kaip ir 2003 m.) kandidatas, atlikdamas mokyklinio brandos egzamino rašymo testą, galėjo rinktis iš dviejų, A ir B, įvesčių. Jų apimtys buvo labai panašios, atitinkamai 92 (tų pačių metų valstybinio 54) ir 96 (valstybinio 66) žodžiai. Taigi 2004 m. ir mokyklinio, ir valstybinio rašymo testo įvestys daug mažesnės negu *programos* nurodytas maksimalus įvesties dydis – 250 žodžių. Didelių įvesčių buvo atsisakyta atsižvelgiant į ankstesniųjų metų egzaminų laikymo patirtį, kai rašantieji beveik nepakeistas įvestis perrašydavo į savo darbą. Tačiau mokykliniam egzaminui pateikta šiek tiek didesnės apimties įvestis, siekiant jos formuluote padėti silpnesniam kandidatui – nurodyti tam tikras samprotavimo atramas.

2004 m. mokyklinio brandos egzamino statistinė analizė rodo, kad rašymo testas kandidatams nebuvo lengvas – sunkumas 30,53 proc., bet neblogai skyrė silpnuosius ir stipriuosius kandidatus – skiriamoji geba sudaro 31,18 proc.

Užduoties charakteristika

Kandidato prašoma atlikti vieną iš dviejų rašymo užduoties variantų – sukurti 200–250 žodžių apimties tekstą pagal duotą įvestį. Kandidatas galėjo pasirinkti vieną iš dviejų laiškų ir į jį atsakyti. Įvestyje nusakyta komunikacinė situacija ir pateikti trys klausimai, kurie pakreipia samprotavimus tam tikra linkme.

2004 m. mokyklinio brandos egzamino rašymo užduotyje pateikta publicistinio teksto įvestis. Vienas rašymo užduoties variantas paremtas Lietuvos radijo ir televizijos komiteto sekretoriaus laišku. Antrajam variantui parinktas „Tango TV“ redakcijos laiškas. Tų pačių metų valstybiniame brandos egzamine įvestis siejama su grožiniu lietuvių literatūros kūriniumi. Ši atskirtis padaryta specialiai, nereikalaujant iš mokyklinių brandos egzaminą laikančiųjų kandidatų literatūrinio išprusimo.

A įvestyje pateikiamas viešas Lietuvos radijo ir televizijos komiteto sekretoriaus laiškas. Jame pranešama, kad rengiama nauja laida jaunimui, ir tikimasi sužinoti, kokias laidas mėgsta jauni žmonės, kokių laidų ir kokių temų jaunuoliai norėtų.

B įvestyje „Tango TV“ redakcija informuoja apie naują TV projektą ir prašo parašyti, kokios temos, problemos jaunuoliuos domina, kokius žymius žmones verta pakviesti į laidą ir kokie vedėjai turėtų vesti jaunimui skirtą laidą.

Įvesties su viešu laišku pasirinkimas vertintinas kaip tinkamas dėl kelių priežasčių:

1. Iškelti jaunimui aktualūs klausimai. Probleminiai klausimai formuluojami taip, kad kandidatas galėtų susitapatinti su rašančiuoju ir pasinaudoti savo kaip žiniasklaidos vartotojo patirtimi.

2. Aprėpiamas gana platus laidų spektras – suteikiama galimybė rašyti apie pažintines, kultūros ar pramogines laidas, pasakoti apie įvairių sričių žinovus.

3. Įvesčių temos ir problemos atitinka rašančiojo brandos tarpsnį.

4. Tinkamas ir dviejų variantų pateikimas – kandidatas gali pasirinkti sau artimesnį žiniasklaidos vertinimo aspektą: temiška kalbėti apie laidą arba apibūdinti laidai tinkančius žmones. Laiškai iš pirmo žvilgsnio atrodo panašūs ir ateityje galbūt šio panašumo reikėtų atsisakyti, tačiau klausimai formuluojami taip, kad kandidatas galėtų aptarinėti tuos dalykus, kuriuos žino geriausiai.

2004 m. įvesties probleminiai klausimai buvo suformuluoti atsižvelgiant į rašančiojo sociokultūrinę kompetenciją, tokio amžiaus žmogui kylančius klausimus pagal *Brandos egzaminų programoje* nurodytą temą „Jaunimo gyvenimas“ (2003, 24). Taigi 2004 m. mokyklinį ir valstybinį brandos egzaminus vertinant pagal užduoties tipą ir struktūrą, galima teigti, kad egzaminai yra panašūs, tačiau valstybiniame brandos egzamine samprotaujama visuotinėmis, įvairioms kartoms aktualiomis problemomis, reikalaujančiomis platesnio konteksto išmanymo, o mokykliniame brandos egzamine problemos yra paprastesnės, kasdieniškesnės, sietinos su tam tikru jaunimo laisvalaikio leidimo būdu.

Užduoties tipas

Kaip buvo minėta, teksto rašymui buvo parengta atvirojo tipo užduotis: laisvasis rašymas atsakant į užduotyje iškeltus klausimus. Iš viso įvestyje pateikiami trys klausimai. Jie tikrina gebėjimus argumentuotai atsakyti į probleminį klausimą, apibendrinti savo patirtį, priežastinių ryšių suvokimą, nuomonės ir vertinimo raišką.

Rašinyje atsakydamas į tris klausimus, kandidatas turėjo samprotauti kiekvienu klausimu kaip atskira poteme ir tai formavo mažiausiai trijų pastraipų dėstymo dalies struktūrą. Įžangą ir pabaigą rašantysis kūrė atsižvelgdamas į duotą žanrą ir komunikacinę situaciją, paklusdamas savo kuriamo teksto vidinei sąrangai.

Vertinimas

2004 m. mokyklinio brandos egzamino rašymo užduotis, kaip ir valstybinio brandos egzamino, vertinta 50 taškų (50 proc. viso egzamino). 2003 m. analogiška užduotis vertinta 25 taškais (33 proc. viso egzamino), taigi 2004 m. užduoties vertė viso egzamino atžvilgiu ženkliai padidėjo.

Vertinimas buvo paremtas penkiais kriterijais: turinio; teksto vientisumo, struktūros; gramatikos (sintaksės ir morfologijos); žodyno, stiliaus; rašybos ir skyrybos. Kandidatas galėjo surinkti nuo 0 iki 10 taškų už kiekvieną rašinio aspektą. Po 10 taškų pagal kiekvieną kriterijų buvo skiriama už puikų, pavyzdinį darbą, po 9 taškus – už labai gerą darbą. Geras arba gana geras darbas buvo vertinamas atitinkamai 8 ir 7, o patenkinamas ir pakankamas – atitinkamai 6 ir 5. 4 ir 3 taškai buvo rašomi už rimtų trūkumų arba daug trūkumų turintį darbą, o 2 ir 1 už prastą darbą. Kriterijų neatitinkantis darbas buvo vertinamas 0 taškų. Mažiau taškų buvo skiriama už trumpesnę negu nurodyta rašinių, pvz., kai iki minimalios ribos trūkdavo 20 žodžių, iš bendros taškų sumos buvo atimamas 1 taškas. Turinio vertinimas 0 taškų lėmė viso darbo vertinimą nuliui.

Kadangi 2003 m. vertintojams ypatingai sunku buvo objektyviai įvertinti turinį pagal penkių taškų sistemą, šiais metais pasirinkta 10 taškų sistema turėjo tiksliai apibrėžtus šešis vertinimo taškus (0, 2, 4, 6, 8, 10) ir keturis tarpinius (1, 3, 5, 7, 9). Tarpiniai taškai už turinį buvo rašomi už nedidelius trūkumus. Kiti vertinimo kriterijai, lyginant su 2003 m., pakito nežymiai. Vertinant struktūrą, 0 buvo rašomas už 9 ir daugiau klaidų, o 2003 m. – už 10 ir daugiau klaidų. Tačiau 2004 m. vidutiniuose ir silpnuose darbuose leista padaryti daugiau gramatikos, žodyno ir stiliaus, rašybos ir skyrybos klaidų.

Rašymo užduoties vertinimo lentelė pateikiama 15 puslapyje.

Galimi taškai

Už rašymo testą kandidatai galėjo surinkti 50 taškų – pusę viso egzamino taškų. Tai dvigubai daugiau negu 2003 m. brandos egzamine. Viena vertus, ši pasikeitimą lėmė tai, kad moksleiviai kasmet vis geriau atlieka kalbos vartojimo užduotis, bet dar nemoka turimų žinių pritaikyti teksto kūrimui – tai rodo produkcinė rašymo užduotis. Kita vertus, pokyčiai atsirado dėl rašymo užduoties specifikos: samprotavimo plėtojimui reikėjo ilgesnio rašinio. Be to, ši užduotis 2003 m. gana gerai diferencijavo kandidatus, todėl buvo patraukli ir 2004 m. rašymo testo rengėjams.

Pagal kiekvieną kriterijų kandidatas galėjo surinkti po 10 taškų, tačiau, kaip buvo minėta, gavus už turinį 0 taškų, ir visas rašinys buvo vertinamas nuliui. Taigi turinio kriterijus buvo laikomas svarbiausiu.

Užduoties rezultatai

Rašymo testo statistinė analizė rodo, kad rašymo užduotis kandidatams buvo sunki – jos sunkumo rodiklis 30,53 proc. Užduoties skiriamoji geba – 31,18 proc. Vadinasi, užduotis silpnuosius ir stipriuosius mokinius skyrė neblogai.

A ar B užduoties variantus kandidatai pasirinko nevienodai: daugiausia kandidatų rašė atsakymą Lietuvos radijo ir televizijos komiteto sekretoriui (A variantas) – 60,76 proc. Į antrąjį laišką, į „Tango TV“ redakcijos klausimus (B variantas), atsakinėjo 38,43 proc. Tokį pasirinkimą galbūt lėmė tai, kad pirmajame laiške buvo klausama apie visą televizijos programą, o antrajame klausimai kreipė rašyti pasiūlymus vienai laidai, ir dėl to kandidatai galėjo jaustis suvaržyti. Be to, galbūt kandidatus teigiamai nuteikė tai, kad A varianto laiške į juos kreipėsi žmogus, o ne visa redakcija – dėl to pirmasis laiškas jiems galėjo pasirodyti šiltesnis. Tik 0,80 proc. kandidatų neatliko šios užduoties visai.

Toliau bus aptariamos turinio, struktūros, teksto vientisumo, gramatikos, žodyno ir stiliaus, rašybos ir skyrybos klaidų kriterijai, pagal kuriuos vertinant atsiskleidžia, kuriuos gebėjimus kandidatai turi ir kuriuos dar reikėtų vystyti.

Turinio kriterijus. Daugiausia kandidatų pagal šį kriterijų buvo vertinama 4 taškais – 22,13 proc., net po 15,09 proc. kandidatų surinko 1 arba 3 taškus. Prie jų pridėjus ir tuos, kurie surinko 2 taškus, daugiau negu pusę kandidatų parašė silpnai arba labai silpnai (64,58 proc.). Ši situacija skiriasi nuo 2004 m. valstybinio brandos

egzamino, kuriame daugelis darbų buvo įvertinti 3–8 taškais (77,35 proc.). Išsamiai ir originaliai atskleista tema pripažinta tik 0,20 proc. darbų (valstybinio 0,50 proc.), o netinkamais turinio atžvilgiu – 1,41 proc. darbų (valstybinio tik 0,25 proc.). Turinio reikalavimai kandidatams yra šiek tiek per sunkūs: sunkumas 38,65 proc. Skiriamoji geba gana artima visos rašymo užduoties skiriamajai gebai – 28,72 proc. (atitinkamai 31,18 proc.). Taigi vertinimas pagal turinio kriterijų pakankamai gerai skiria silpnuosius nuo stipriųjų.

Tipiškos turinio klaidos buvo kelių rūšių.

– Užduoties klausimai buvo suformuluoti taip, kad atsakinėdamas į juos kandidatas galėtų pasirinkti tai, ką jis gerai žino. Galbūt todėl faktinių klaidų buvo nedaug, bet kai kuriuose darbuose matyti, kad kandidatai nesugeba pasiūlyti temų.

Mokinių atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<i>Norėčiau, kad šią vasarą visi klausytųsi radijo stoties A2. Ten visada grojamos gražios dainos.</i>	Šis kandidatas nesiūlo, kaip buvo prašoma įvestyje, temų, tik nurodo radijo stotį.

– Daugelyje rašinių atsakymai nemotyvuoti arba pateikiama menka motyvacija: atsakoma nieko nepaaiškinant, peršokant nuo vienos minties prie kitos arba argumentuojama „patinka“ / „nepatinka“. Šios klaidos rodo, kad kandidatai, išsakydami savo nuomonę, vis dar nesugeba jos tinkamai pagrįsti.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<i>Labai patinka žiūrėti komedijas. Todėl, kad ten yra labai juokinga.</i>	Šis argumentavimas yra neišplėtotas: paaiškinta, kad komedijos patinka dėl jų juokingumo, bet toliau nesamprotaujama, kas „juokingumu“ gali būti pavadinama.
<i>Beveik visą laiką žiūriu įvairias programas „Žmogus ir gamta“. Labai man patinka, kai pasakoja apie įvairius žvėris.</i>	Taip pat silpno argumentavimo pavyzdys. Nors rašinyje nėra priežasties – pasekmės ryšius nusakančių sakinių, bet antruoju sakiniu argumentuojama, kodėl žiūrimos paminėtos programos. Gilesnė argumentacija atsakytų į klausimą „kodėl patinka pasakojimai apie žvėris?“.

– O štai tinkamos argumentacijos pavyzdys:

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<i>Jūs prašote parašyti, kokios temos jaunimui yra svarbios. Aš galiu patikinti, kad jauniems žmonėms visos temos yra įdomios ir būtinos, bet svarbiausios – mokslas, darbas ir šeimos santykiai. Baigdami mokyklą jaunuoliai nežino, kur eiti, kokias studijas arba darbą pasirinkti, be to, daugelio šeimos nesutaria arba tėvai tiesiog neranda laiko savo vaikams. Apie tai būtinai reikia šnekėti.</i>	Šioje pastraipoje iš daugelio temų išrenkamos jaunuoliams aktualios nevienadienės temos, tiksliai ir lakoniškai pasakoma, kad jos yra svarbios jauniems žmonėms dėl jiems patiems kylančių problemų. Samprotavimas tinkamai apibendrintas vienu sakiniu. Šiai argumentacijai pasitelkta ir tinkama pastraipos struktūra. Be to, laiško fragmentas rodo, kad kandidatas sugeba kalbėti savo kartos vardu, mato ne tik asmenines problemas, bet ir savo draugams iškylančius klausimus.

Taigi kandidatus reikėtų pamokyti, viena vertus, iš viso argumentuoti, kita vertus, argumentuoti svariai, galbūt net privengiant žodžių „patinka“, „mėgstu“ – tam, žinoma, reikėtų pasitelkti ir turtingesnę leksiką, gramatikos atžvilgiu raišką.

– Daugelis kandidatų stengėsi parašyti laiško įžangą ir pabaigą, taigi geba kurti tinkamo žanro rašinį, tačiau vis dar pasitaiko tokių, kurie, neparašę pradžios, iš karto atsakinėja į užduoties klausimus arba, atsakę į trečią klausimą, nesukuria laišku tinkamos pabaigos. Reikėtų priminti kandidatams, kad laiško pabaigoje paprastai adresatui ko nors palinkima, grįžtama prie pradžioje iškelto klausimo, atsisveikinama arba išsakomas laukimas (pavyzdžiui, naujos laidos). Pabaigoje privalomi žodiniai signalai, kurie adresatui rodytų, kad laiškas baigtas.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<p><i>Aš mėgstu skaityti mokslinę fantastiką. Mane labai domina neapčiuopiamos kosmoso platybės. Gal yra panašiai mąstančių būtybių?</i></p> <p><i>O per radiją siūlyčiau leisti daugiau linksmos muzikos.</i></p>	<p>Be laišku būdingų pirmųjų sakinių pradėtas rašinys neatitinka laišku keliamų reikalavimų. Šiame pavyzdyje matyti, kad kandidatas neužmezga laiške būtino kontakto su adresatu, pasakoja apie savo pomėgį, bet jam nerūpi pašnekovas.</p> <p>Ši paskutinė laiško pastraipa palieka neišbaigtumo įspūdį: nė vienas žodis neužsimena apie pabaigą.</p>

Tokio tipo klaidos buvo laikomos turinio ir struktūros klaidomis (jeigu pradžios arba pabaigos visai nebuvo) arba tik turinio klaidomis (jeigu pradžia arba pabaiga buvo parašyta, bet ji buvo netinkama). Taigi šios klaidos rodo, kad mokytojai ir toliau turėtų mokyti rašyti tinkamas laišku pradžias ir pabaigas.

– Pasitaikė keletas darbų, kuriuose kandidatai nesuprato, kokio žanro teksto iš jų tikimasi: buvo rašomas paprastas rašinys arba, paėmus vieną įvesties aspektą, atsakinėjama tik į pasirinktą klausimą. Tokie darbai paprastai neturėjo ne tik pirmosios ir paskutiniosios laiško pastraipos, bet ir kitų ženklų, jog rašomas laiškas: juose nebuvo nurodomas kreipinys, data, vieta, parašas.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<p><i>Kokios temos, problemos jaunimui yra svarbios, paaiškinkite, kodėl.</i></p>	<p>Šis klausimas yra nurašytas nuo įvesties, nesuvokiant įvesties kaip visumos.</p>

Ruošiant kandidatus egzaminui, būtina atkreipti dėmesį, kad pirmiausia kandidatai turi įdėmiai perskaityti visą užduoties formuluotę (šiuo atveju joje buvo prašoma parašyti laišką ir žodis „laiškas“ išskirtas). Rašantysis privalo naudotis visa pasirinkto varianto įvestimi ir parašęs pasitikrinti, ar tikrai atliko tai, ko prašė užduotis.

Išanalizavus rašinių turinį, susidaro įspūdis, kad gana daug kandidatų geba atsakinėti į probleminius klausimus, susijusius su jų laisvalaikiu, bet nėra rimčiau apsvarstę savo pasirinkimo motyvų, nesugeba kalbėti apie problemas platesniu kontekstu – taip, kad tai būtų aktualu ne tik pačiam rašančiajam, bet ir jo bendraamžiams.

Taigi mokytojai turėtų į tai atsižvelgti pamokose, ugdyti gebėjimus tinkamai argumentuoti, apibendrinti. Be to, reikėtų atkreipti dėmesį į redagavimą, nes redagavimo etape daugelis rašinio klaidų galėtų būti ištaisyta.

Užduoties rengėjai ateityje galbūt turėtų A ir B variantams pateikti skirtingesnius klausimus, kad klausimai leistų tiems kandidatams, kurie mažai domisi žiniasklaida, aptarti ir kitokius laisvalaikio leidimo būdus.

Struktūros, teksto vientisumo kriterijus. Statistinė analizė rodo, kad daugelis kandidatų, laikančių mokyklinį egzaminą, nesugeba motyvuotai skaidyti kuriamą tekstą į pastraipas, kurti rišlų samprotavimą, pasinaudoti įvairiomis jungimo priemonėmis. Net 30,38 proc. visų kandidatų rašinių struktūra buvo įvertinta 0 taškų, o 0–3 taškus gavo du trečdaliai rašiusiujų (69,41 proc.). Didžiausi taškai, parašyti už struktūrą, buvo 9. Taip įvertinta buvo 1,21 proc. kandidatų.

2004 m. mokyklinio rašinio vertinimą lyginant su tų pačių metų rašymo testo vertinimu, matyti, kad mokyklinį egzaminą laikiusieji daro žymiai daugiau struktūros klaidų. Toliau šios klaidos ir bus aptariamoms.

– Dažnai pastraipos yra nemotyvuotos – kiekvienas sakinytis rašomas naujoje eilutėje arba atvirkščiai, nesugebama didesnėje teksto atkarpoje išvelgti naujos minties ir ją atskirti nuo kitų minčių.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<p><i>Esu įsitikinęs, kad jei atsižvelgsite į mano pasiūlymus, ši nauja laida sulauks pripažinimo.</i></p> <p><i>Nekantriai lauksiu, kol pasirodys jūsų laida, kuri galbūt bus sukurta ir su mano pagalba.</i></p> <p><i>Atsisveikinu, tikiuosi, naujos laidos ilgai laukti nereikės.</i></p>	<p>Tai trys pabaigos pastraipos, kuriose su nežymiais skirtumais iš esmės kalbama apie tą patį, bet kiekvienas sakinytis rašomas naujoje eilutėje.</p>

– Prastesnį vertinimą lėmė ir smulkesnės struktūros klaidos, kurių buvo pakankamai daug. Sakinių lygmeniu dažniausiai, kaip ir valstybinio brandos egzamino rašymo teste, netiksliai vartojami jungikliai. Pasitaikė ir jungiklių pertekliaus arba atvirkščiai – jungiklių trūko. Be to, aptikta ir tiesiog nesutvarkytų sakinių: per ilgų arba nepabaigtų, nemotyvuotai suskaidytų į du sakinius.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentariai
<i>Gal jos dar labiau pajvairins mano gyvenimą. Nes iš tikrųjų šiuo metu mums, dvyliktokams, yra labai sunkus metas [...].</i>	Čia viena mintis netinkamai suskaidyta į du sakinius – šiuo atveju užtenka vieno sakinio.
<i>Klausausi ir kitų stočių – „M 1“, „Power Radio“. Ten grojama užsienietiška muzika. Aš manau, kad būtų mažai šitos reklamos, dar daugiau filmų, programų, laidų.</i>	Čia suprasti, ką nori pasakyti kandidatas, trukdo ir pastraipų nebuvimas, ir nežinia, su kuo „reklamą“ jungiantis įvardis „šitos“.

– Pasitaikė darbų, kuriuose buvo nesilaikoma stiliaus: kandidatas viename laiške netinkamai pakeisdavo kreipinius, asmenį įvardijančius žodžius arba imdavo pasirašinėti ne tik už save, bet ir už savo kartą.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentariai
<i>Kokias temas aš tau galiu pasiūlyti? [...] Jeigu taip darysi, jūsų laukia didelis pasisekimas. Jūsų draugas Jaroslavas</i>	Čia pradėta rašyti Lietuvos radijo ir televizijos sekretoriui kaip draugui, o pabaigta kreipiantis į oficialų asmenį.

– Struktūros klaida laikytas ir kreipinio nuo viso teksto neskyrimas.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentariai
<i>Laba diena, mieloji „Tango TV“ redakcija! Perskaičiau straipsnį apie jūsų naują projektą.</i>	Čia kreipinys laikomas pirmuoju pastraipos sakiniu, nors pastraipa prasideda toliau.

Kai kurie laišškai, kaip buvo minėta aptariant turinį, rašomi be pradžios ir pabaigos, užmirštant pasirašyti, nurodyti datą, vietą.

Apibendrinant galima pabrėžti, kad vis dar reikia ugdyti gebėjimus skaidyti tekstą į motyvuotas pastraipas, parinkti tinkamas siejimo priemones ir laikytis vientiso registro. Mokytojai galėtų pamokyti mokinius ištaisyti tokio tipo klaidas rašinius redaguojant.

Gramatikos (morfologijos ir sintaksės) kriterijus. Gramatikos dalykai kandidatams kelia problemų. 0 taškų už gramatiką buvo skirta net 22,33 kandidatų (valstybiniame tik 13 proc.). Tik 0,20 proc. (valstybiniame 1,25 proc.) mokinių visai nedarė gramatikos klaidų. Kiti klysta gana daug. Beveik pusė kandidatų padarė nuo 4 iki 6 klaidų – 47,88 proc. Šie duomenys rodo, kad mokyklinio brandos egzamino kandidatai moka gramatiką silpnai arba patenkinamai.

– Daug kandidatų nesugeba derinti linksnių galūnių, laikų, nemoka pasirinkti tinkamų gramatinių formų.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentariai
<i>Valstybė labai mažai lėšų skiria toms problemoms, <u>nejaučiausi</u> atsakinga, kad jauni žmonės neturi kur gyventi [...].</i> <i>Šį naują laidą sulauks pripažinimo.</i>	Čia kandidatas nemokėjo pavartoti sangražinio veiksmažodžio su neiginiu ir trečiuoju asmeniu. Įvardis ir būdvardis netinkamai suderinti su daiktavardžiu.

– Pasitaikė darbų, kurių autoriai nežino vienaskaitinių daiktavardžių ir nesėkmingai bandė iš jų padaryti daugiskaitą arba atvirkščiai.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentariai
<i>pokalbio šou „Nomeda“</i>	Čia reikėtų vartoti žodžio „pokalbis“ daugiskaitą.

– Kandidatai klydo ten, kur reikėjo sintaksės žinių: daugelis iš jų nemokėjo skirti vienaarūšių sakinio dalių, pavartoti nuolaidos, sąlygos, tikslo, aplinkybės sakinių.

Taigi akivaizdu, kad rašydami tekstą mokiniai užmiršta išmoktas taisykles, kurias daug geriau taiko kalbos vartojimo teste. Kandidatai turėtų būti mokomi atkreipti dėmesį į gramatiką rišliame tekste, klaidas išsitaisyti galėtų redaguodami savo rašinius – taigi reikia formuoti ir jų redagavimo gebėjimus.

Žodyno ir stiliaus kriterijus. Šio kriterijaus vertinimo gėba silpna – 23,76 proc., taigi reikėtų siekti, kad pagal šį kriterijų būtų lengviau atskirti silpnesnius kandidatus nuo stipresnių. Labai daug, net 21,13 proc. kandidatų už stilių ir žodyną gavo 4 taškus, 16,30 proc. – 3 taškus, 13,08 proc. – 2 taškus. Daugiau negu keturi penktadaliai kandidatų buvo įvertinti nuo 1 iki 6 taškų – 85,93 proc. 0,40 proc. kandidatų gavo maksimalų įvertinimą, o 5,23 proc. – minimalų. Taigi, statistiniai duomenys rodo, kad moksleiviai dar silpnai arba patenkinamai išmano stiliaus ir žodyno dalykus, daro daug klaidų.

Mokyklinio brandos egzamino rašto darbai rodo, kad mokiniai neretai neieško žodžiams, sakiniams sinonimų, neįaučia savo kuriamo teksto stilistinės visumos.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<p><i>Todėl būtent <u>tokių laidų</u> aš ir mano draugai pasigendame. Norėčiau jums pasiūlyti <u>tokias laidų</u> temas: [...].</i></p> <p><i>Man atrodo, <u>kad</u> svarbiausia, <u>kad</u> „Skersgatvis“ būtų artimas mums, <u>kad</u> jis pasakotų ne apie tuos, kurie toli [...].</i></p> <p><i>Radijo stotys yra <u>kitas reikaliukas</u>, kai ten būna reklama, tai ji man patinka, nes greitai baigiasi.</i></p>	<p>Šioje pastraipoje nestilingai kartojamas žodžių junginys <i>tokios laidos</i>. Kandidatas nemoka parinkti leksinio sinonimo arba sinoniminės struktūros.</p> <p>Čia kartojamas tas pats jungtukas.</p> <p>Oficialiam asmeniui skirtame laiške netinkamai pavartotas žodžių junginys.</p>

- Kartais parenkamas netinkamas epitetas kreipiniui.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<p><i>Mielas sekretoriau!</i></p>	<p>Čia netinkamas epitetas oficialiam asmeniui.</p>

Taigi žodyno ir stiliaus klaidos rodo, kad mokant reikėtų atkreipti dėmesį į stilių skirtumus, skatinti kandidatus tiksliai parinkti leksines raiškos priemones. Netikslus žodynas – tai perspėjimas, kad kandidatai dar mažai skaito lietuviškai ir turbūt dėl to rašydami tenkinasi skurdžiu žodynu, rašo nestilingus sakinius, neišlaiko stilistinio rašinio vientisumo. Be to, stilius turėtų būti ugdomas ir tam tikrais pratimais.

Rašybos ir skyrybos kriterijus. Lyginant su kitais kriterijais, pagal šį kriterijų daugiausia kandidatų surinko 0 taškų – net 48,09 proc. Taigi beveik pusė laikiusiųjų prastai moka rašybą ir skyrybą. Nors šio kriterijaus skiriamoji gėba yra nebloga ir aukščiausia visos užduoties atžvilgiu, vis dėlto tai kandidatams ir sunkiausiai išmokstamas dalykas – šio kriterijaus sunkumas 20,97 proc. Taigi kandidatai tinkamai diferencijuojami, bet jiems rašyba ir skyryba kelia rimtų sunkumų. Kadangi kalbos vartojimo teste, kur tikrinama rašyba ir skyryba, jie daro mažiau klaidų, galima manyti, jog kandidatai nemoka pritaikyti žinių, nesugeba redaguoti savo rašinio.

– Klaidos labai įvairios. Matyti, kad kandidatams sunki trumpųjų ir ilgųjų balsių, e, è ir ie, o ir uo rašyba, minkštumo ženklų rašyba.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
<p><i>Gyvenymas, tūrėsiu, garsiūs žmones ir t. t.</i></p>	<p>Čia kandidatai rodo savo tarimo klaidas, dėl kurių daromos rašybos klaidos – jie ilgina trumpuosius balsius.</p>
<p><i>Tėlėvizorius, galitė, dėšimtą, klausiniet, kvistumiet ir t. t.</i></p>	<p>Čia taip pat tarimo klaidos lemia rašybos klaidas – neskiriama e nuo è ir ie.</p>
<p><i>Duomisi, tikiosi, atruodant, žiūruovus, televizuorių ir t. t.</i></p>	<p>Kandidatai neskiria o ir uo – matyt, tai irgi tarimo klaidos, atsispindinčios rašte.</p>
<p><i>Nekantrai, žiaurai ir t. t.</i></p>	<p>Čia kandidatai nemokėjo parašyti minkštumo ženklų prieveiksmiuose, padarytuose iš būdvardžių.</p>

– Atrodo, kandidatams taip pat sunki ir skyryba: vienaarūšių sakinio dalių, įterpinių, šalutinių sakinių.

Kandidatai nesugeba patikrinti savo darbo ir ištaisyti klaidas. Mokiniai, kurių rašybos ir skyrybos gebėjimai silpni, dažnai rašo ilgos apimties tekstus, didesnius negu nurodyta. Jeigu jie mokėtų savo darbą motyvuotai trumpinti ir redaguoti, dalies klaidų galėtų išvengti.

Apibendrinant rašymo testo analizę, galima teigti, jog ši užduotis yra truputį per sunki, bet jos skiriamoji geba yra nebloga. Ji rodo, kad kandidatai turi gebėjimų parašyti samprotaujamą tekstą – atsakyti į viešą laišką, bet jie dar nesugeba gerai sutvarkyti rašinio struktūros, silpnai taiko rašybos ir skyrybos, gramatikos žinias bei dažnai nesugeba tinkamai pasirinkti leksines raiškos priemones. Šiuos silpnus gebėjimus reikėtų sustiprinti, taip pat pamokyti silpnesnius kandidatus atskirti pasakojimą nuo samprotavimo, tinkamai pagrįsti savo nuomonę, bet svarbiausia – reikėtų formuoti gebėjimus redaguoti savo tekstus.

Užduočių rengėjai turėtų pagalvoti apie temų įvairovę renkantis A ir B variantus.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

2004 m. lietuvių valstybinės kalbos mokyklinio brandos egzamino analizė rodo, kad kandidatai turi gebėjimų vartoti lietuvių kalbą:

- suprasti įvairaus pobūdžio skaitomus tekstus,
- vartoti tinkamą žodyną, gramatikos formas ir konstrukcijas,
- raštu samprotauti atsižvelgiant į komunikacinį rašymo tikslą,
- taikyti rašybos ir skyrybos taisykles.

Vis dėlto ir skaitymo, ir kalbos vartojimo, ir rašymo gebėjimų tikrinimo egzamino užduotimi analizė rodo, kad būsimiems kandidatams didesnę dėmesį reikėtų skirti tokiems gebėjimams tobulinti:

- skaitant:
 - įvertinti skaitomą tekstą kaip visumą,
 - ieškoti priežastinių ryšių tarp informacijos dalių,
 - atsakant į skaitomo teksto supratimo tikrinimo klausimus perfrazuoti teksto autoriaus mintis, paaiškinti teksto ar pastraipos pagrindinę mintį, teksto pavadinimą, palyginti faktus, tinkamai argumentuoti, skirti faktus ir nuomones, apibendrinti, vertinti,
 - taikyti skaitymo ir kompensavimo strategijas;
- rašant:
 - reikšti savas mintis, susijusias su rašinio tema, įvestyje keliamomis problemomis, jas apibendrinti, daryti išvadas,
 - tinkamai struktūruoti rašomą tekstą,
 - redaguoti rašomą tekstą,
 - taisyklingai rašyti žodžius, taikyti sintaksės žinias.